

Etnické a národnostní minority v ČR

Bakalářská práce

<i>Studijní program:</i>	B0114A300069 Základy společenských věd se zaměřením na vzdělávání
<i>Studijní obory:</i>	Základy společenských věd se zaměřením na vzdělávání Dějepis se zaměřením na vzdělávání
<i>Autor práce:</i>	Barbora Podušelová
<i>Vedoucí práce:</i>	PhDr. Jana Jetmarová, Ph.D. Katedra filosofie

Zadání bakalářské práce

Etnické a národnostní minority v ČR

Jméno a příjmení: **Barbora Podušelová**
Osobní číslo: P19000238
Studijní program: B0114A300069 Základy společenských věd se zaměřením na vzdělávání
Specializace: Základy společenských věd se zaměřením na vzdělávání
Dějepis se zaměřením na vzdělávání
Zadávací katedra: Katedra filosofie
Akademický rok: **2020/2021**

Zásady pro vypracování:

Bakalářská práce poskytne komplexní pohled na bulharskou menšinu v České republice. Zaměří se na její historické formování i současný stav v kontextu vývoje česko-bulharských vztahů. Bude se věnovat problematice konstrukce identity příslušníků bulharské menšiny v Čechách, zároveň bude sledovat vzájemné vztahy mezi českou majoritou a bulharskou minoritou. Pozornost bude rovněž věnována bulharským kulturním spolkům a jejich činnosti a možnostem, jež mají příslušníci bulharské menšiny k udržování svých kulturních zvyklostí a jazyka. Autorka se bude během vypracování textu řídit pokyny vedoucí práce a bude pravidelně konzultovat.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování práce:
Jazyk práce:

tištěná/elektronická
Čeština

Seznam odborné literatury:

BITTNEROVÁ, Dana a Mirjam MORAVCOVÁ. Kdo jsem a kam patřím?: identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky. Praha: Sofis, 2005. ISBN 80-902785-8-2. GEORGIEVA, Romyana. Bulhaři v Čechách: kulturní charakteristiky, imigrační proces a společenská integrace v současné době. Praha: FHS UK, 2011. ISBN 978-80-87398-16-6. RYCHLÍK, Jan. Dějiny Bulharska. Třetí doplněné a přepracované vydání. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2016. Dějiny států. ISBN 978-80-7422-553-6. ŠÍŠKOVÁ, Tatjana, ed. Menšiny a migranti v České republice: [my a oni v multikulturní společnosti 21. století]. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-648-9. TONČEVA, Veselka Milčeva. Tradicionni praznici na Bălgarite: Tradiční svátky Bulharů. Přeložil Milena PŘIKRYLOVÁ. Praga: Sdruženie „Zaedno“, [2015]. ISBN 978-80-260-9290-2.

Vedoucí práce: PhDr. Jana Jetmarová, Ph.D.
Katedra filosofie

Datum zadání práce: 4. prosince 2020
Předpokládaný termín odevzdání: 30. listopadu 2021

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. David Václavík, Ph.D.
vedoucí katedry

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

11. července 2022

Barbora Podušelová

Poděkování

Na prvním místě bych chtěla poděkovat vedoucí práce PhDr. Janě Jetmarové, Ph.D. za vedení práce. Děkuji také svým spolužákům a přátelům, zejména Nikole Čegiňové, která pro mě byla oporou při psaní práce i studiu samotném, a děkuji své rodině za finanční podporu při studiu, zvláště potom své mámě, která pro mě v mém studiu byla morální oporou a podržela mě v těžkých životních chvílích.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá bulharskou národnostní menšinou v České republice. Zaměřuje se na česko-bulharské vztahy v minulosti a v této souvislosti také na usazování Bulharů na území dnešní ČR ve 20. století. Práce dále nabízí přehled o současné situaci Bulharů žijících v ČR. Pozornost je rovněž věnována bulharské kultuře, přičemž zmíněny jsou ty aspekty bulharské kultury, jež mají důležitý význam při udržování identity Bulharů v českém hostitelském prostředí, a také bulharským kulturním spolkům a institucím, jež v ČR působí. Nakonec se práce zaměřuje na aspekty identity Bulharů a konstrukci identity příslušníků bulharské menšiny v Čechách pohledem několika autorů a vztahy mezi českou majoritou a bulharskou minoritou.

Klíčová slova

Bulharská menšina, bulharská kultura, bulharské kulturní spolky, česko-bulharské vztahy, identita, integrace

Abstract

The bachelor thesis deals with the Bulgarian national minority in the Czech Republic. It focuses on Czech-Bulgarian relations in the past and in this context also on the settlement of Bulgarians in the territory of the present-day Czech Republic in the 20th century. The thesis also offers an overview of the current situation of Bulgarians living in the Czech Republic. Attention is also paid to Bulgarian culture, mentioning those aspects of Bulgarian culture that are important in maintaining the identity of Bulgarians in the Czech host environment, as well as Bulgarian cultural societies and institutions that operate in the Czech Republic. Finally, the thesis focuses on aspects of Bulgarian identity and the construction of the identity of Bulgarian minority members in the Czech Republic from the perspective of several authors and relations between the Czech majority and the Bulgarian minority.

Keywords

Bulgarian minority, Bulgarian culture, Bulgarian cultural societies, Czech-Bulgarian relations, identity, integration

Obsah

Úvod	10
1 Vymezení základních pojmů	11
1.1 Menšina (minorita) / většina (majorita)	11
1.2 Migrace, imigrant	13
1.3 Integrace	14
1.3.1 Integroční politika ČR	15
1.4 Identita	16
2 Nástin česko-bulharských vztahů v minulosti	18
2.1 Usazování Bulharů na území dnešní ČR ve 20. století	22
3 Současná situace Bulharů žijících v České republice	25
4 Bulharská kultura	33
4.1 Svátky a s nimi spojené zvyky a tradice	33
4.1.1 Nový rok (Vasiljovden)	33
4.1.2 Trifon Zarezan	33
4.1.3 Baba Marta	34
4.1.4 Velikonoce (Velikden)	34
4.1.5 Gergjovden	35
4.1.6 Štědrý den a Vánoce (Koleda)	35
4.1.7 Svátek sv. Cyrila a Metoděje a bulharské osvěty, kultury a slovanského písemnictví	36
4.2 Náboženství	36
4.3 Jazyk	37
4.4 Hudba	37
4.5 Kuchyně	38
5 Bulharské kulturní spolky a instituce v ČR	40
5.1 Asociace bulharských spolků v ČR (ABS)	40
5.2 Bulharská pravoslavná obec v ČR	41
5.3 Soubor bulharských lidových tanců Pirin	42
5.4 Zaedno	42
5.5 Bulharský kulturní institut (BKI)	43
5.6 Bulharská základní škola a gymnázium Dr. Petra Berona	44
6 Identita Bulharů	45
6.1 Aspekty identity Bulharů	45
6.2 Konstrukce identity příslušníků bulharské menšiny v Čechách	46
6.2.1 Konstrukce identity bulharských vysokoškoláků v Praze	46
6.2.2 Konstrukce identity bulharských teenagerů žijících v ČR	48
6.2.3 Konstrukce identity dle Rumyany Georgievovy	50
6.3 Cyrilometodějská slavnost Bulharů v Mikulčicích	52
7 Vztahy mezi českou majoritou a bulharskou minoritou	54
Závěr	59
Literatura	61
Elektronické zdroje	63
Zákony	65

Seznam grafů

Graf 1 Bulharští občané v ČR v letech 2010–2021	26
Graf 2 Osídlení Bulharů v ČR k 31. 12. 2021	27
Graf 3 Věkové složení Bulharů v ČR r. 1991.....	28
Graf 4 Věkové složení Bulharů v ČR k 31. 12. 2020.....	28
Graf 5 Zaměstnanost Bulharů v ČR v letech 2005–2011 a 2015–2020	29
Graf 6 Zaměstnanost Bulharů v ČR podle klasifikace ekonomických činností k 30. 6. 2021	30
Graf 7 Evidování Bulharů úřady práce podle klasifikace zaměstnání k 30. 6. 2021.....	31

Seznam tabulek

Tabulka 1 Cizinci podle typu pobytu, pohlaví a státního občanství k 31. 12. 2021.....	25
Tabulka 2 Počet Bulharů v krajích a okresech k 31. 12. 2021	26
Tabulka 3 Věkové složení Bulharů v ČR r. 1991.....	27
Tabulka 4 Věkové složení Bulharů v ČR k 31. 12. 2020	27
Tabulka 5 Narození Bulhaři v ČR.....	29
Tabulka 6 Vztah české veřejnosti k bulharské národnostní skupině žijící v ČR (%).....	54

Seznam použitých zkratk

ABS: Asociace bulharských spolků

BKI: Bulharský kulturní institut

BKOO: Bulharská kulturně-osvětová organizace

ČR: Česká republika

ČSÚ: Český statistický úřad

EU: Evropská unie

mj.: mimo jiné

např.: například

NATO: North Atlantic Treaty Organisation; Severoatlantická aliance

r.: roku

resp.: respektive

RVHP: Rada vzájemné hospodářské pomoci

sv.: svatý

tzv.: takzvaný

VŠ: vysoká škola

Úvod

Ve své bakalářské práci se věnuji bulharské národnostní menšině žijící v České republice. Toto téma jsem si vybrala z toho důvodu, že mám k Bulharsku silný citový vztah a opakovaně sem jezdím se svou rodinou trávit letní dovolenou. Bulharsko je zemí, jež mě uchvátila již v dětství při její první návštěvě jak krásnými plážemi, mořem a skvělým jídlem, tak také místními lidmi. Bulhaři jsou skvělí lidé, milí, přátelští, otevření a já bych se chtěla při psaní této práce dozvědět o životě těchto lidí v naší zemi – tedy České republice.

První kapitulu věnuji vysvětlení základních pojmů, jež s tématem mé práce souvisí. Jedná se o pojmy menšina (minorita) a většina (majorita); migrace a s ní související pojem imigrant; integrace, jelikož se ve své práci věnuji Bulharům, kteří se rozhodli pro život v České republice, a nesmím opomenout ani pojem identita.

Ve druhé kapitole se zaměřím na česko-bulharské vztahy v minulosti, přičemž hlavní důraz bude kladen na vztahy kulturní, jelikož je považuji ve vztazích mezi Čechy a Bulhary za nejdůležitější. Pozornost bude věnována rovněž usazování Bulharů na území dnešní ČR v minulém století. Na tuto kapitulu navazuje kapitola třetí, v níž se budu snažit zmapovat současnou situaci Bulharů žijících v České republice.

Kapitoly čtyři, pět a šest se postupně zaměří na bulharskou kulturu, zejména tedy na ty aspekty bulharské kultury, které jsou důležité při udržování identity Bulharů žijících v ČR – svátky a s nimi spojené zvyky a tradice, náboženství, jazyk, hudba a kuchyně; poté na bulharské kulturní spolky a instituce působící v České republice a završením těchto tří kapitol bude kapitola věnovaná identitě Bulharů, v níž se zaměřím na některé aspekty identity Bulharů a na konstrukci identity Bulharů pohledem několika autorů. Poslední, sedmá kapitola, se bude věnovat vztahům mezi českou majoritou a bulharskou minoritou.

Mým cílem je napsat práci, která nabídne opravdu komplexní pohled na bulharskou národnostní menšinu v České republice.

1 Vymezení základních pojmů

1.1 Menšina (minorita) / většina (majorita)

Definice menšiny v sociologické encyklopedii říká, že menšina je jakákoli skupina lidí, kterou můžeme definovat nějakým strategicky významným společným znakem, jímž může být etnicita, rasa, náboženství (církve), o menšinách také hovoříme v souvislosti s politickým přesvědčením či sociální příslušností obyvatel té které země.¹ Menšina může být rovněž založena na základě společného přísně individuálního zájmu, přičemž jako příklad takové menšiny bych mohla uvést homosexuály.² Co je podstatné, tato skupina lidí se početně nemůže rovnat jiné skupině, která je v dané společnosti majoritní.³

Moje bakalářská práce se věnuje bulharské národnostní menšině, proto bych nyní více rozvedla právě pojem etnická/národnostní menšina. Na začátek je potřeba zmínit, že pojem etnická/národnostní menšina je možné definovat ve dvou kontextuálních úrovních – jednak z hlediska kulturního a jednak z hlediska jeho legislativní modifikace.⁴ V kulturních souvislostech je etnická menšina definována jako skupina lidí, „*kteřá se odlišuje významnými etnickými znaky od většinové společnosti, která nepřijímá národní identitu většinové společnosti, která disponuje etnickým nebo národním vědomím a která se projevuje kolektivní vůlí deklarovat se ve své osobitosti. V kulturních souvislostech může etnická menšina odvozovat svou identitu ze základu etnického, jazykového, náboženského nebo také kulturního ve smyslu kulturní tradice.*“⁵ Mezi významné znaky etnické menšiny patří jazyk, mentalita, vzory chování, kulturní tradice...⁶ Frederik Barth zase etnickou skupinu definuje v širokém slova smyslu jako „*populaci, která 1) je biologicky převážně sebedprodukující se, 2) sdílí základní kulturní hodnoty, realizované ve zjevné jednotě kulturních forem, 3) tvoří komunikační a interakční pole, 4) má členství, které se samo identifikuje a je identifikováno jinými jako vytvářející kategorii odlišitelnou od jiných kategorií téhož řádu.*“⁷

¹ KREJČÍ, J. Menšina. In: NEŠPOR, Z. R. *Sociologická encyklopedie* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2017 [cit. 2021-12-08]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Men%C5%A1ina>

² MALINA, J. Menšina. In: MALINA, J., ed. *Encyklopedie antropologie / Encyclopaedia of Anthropology* [online]. 2. aktual. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2011 [cit. 2021-12-08]. ISBN 978-80-210-5716-6. ISSN 1802-128X. Dostupné z: <https://is.muni.cz/do/sci/UAntrBiol/el/encyklopedie/encyklopedie.html>

³ KREJČÍ, J. Menšina. In: NEŠPOR, Z. R. *Sociologická encyklopedie* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2017 [cit. 2021-12-08]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Men%C5%A1ina>

⁴ GEORGIEVA, R. *Bulhaři v Čechách: kulturní charakteristiky, imigrační proces a společenská integrace v současné době*. Praha: FHS UK, 2011. ISBN 978-80-87398-16-6, s. 24.

⁵ BITTNEROVÁ, D., MORAVCOVÁ, M. *Etnické komunity v kulturním kontextu*. Praha: Ermat, 2008. ISBN 978-80-87178-01-0, s. 11.

⁶ BITTNEROVÁ, D., MORAVCOVÁ, M. *Etnické komunity v kulturním kontextu*, s. 13.

⁷ BITTNEROVÁ, D., MORAVCOVÁ, M. *Etnické komunity: v kulturní a sociální různosti*. Praha: FHS UK, 2010. Agora (Univerzita Karlova). ISBN 978-80-87398-08-1, s. 110.

Ve chvíli, kdy se etnická skupina utváří a vyvíjí na cizím státním území, je důležité, aby byla uznávaná i úředně a měla určitý institucionálně-právní statut. V tom okamžiku, kdy etnicky homogenní celek (jako je etnická skupina čili menšina) získá institucionálně-právní uznání v cizím státě, můžeme mluvit o národnostní menšině. V případě národnostní menšiny zde uvedu známou definici Francesca Capotortiho, který národnostní menšinu definoval s ohledem na její vztah ke státu. Taková menšina je: „*Skupina občanů státu, která se od zbytku populace liší etnicky, nábožensky, lingvisticky, je početně menší a u které přetrvává pocit soudržnosti a snaha o uchování kultury, tradic, náboženství nebo jazyka.*“⁸

Když se podíváme na pojem etnická/národnostní menšina z hlediska jeho legislativní modifikace, na prvním místě bych začala *Listinou základních práv a svobod*. V tomto ústavním zákonu České republiky, konkrétně v jeho *Hlavě třetí: Práva národnostních a etnických menšin*, definici národnostní menšiny sice nenajdeme, avšak je zde stanoveno, že občané, kteří přísluší k národnostním a etnickým menšinám, mají právo na vzdělání ve svém jazyce, právo užívat svůj jazyk v úředním styku a právo účastnit se řešení věcí, jež se týkají národnostních a etnických menšin. *Listina* dále říká, že občané, již tvoří národnostní nebo etnické menšiny, mají zaručený všestranný rozvoj, především právo rozvíjet vlastní kulturu společně s jinými příslušníky minority, rozšiřovat a přijímat informace v mateřském jazyce a sdružovat se v národnostních sdruženích.⁹

K 10. 7. 2001 schválila Poslanecká sněmovna v ČR *zákon č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů*, jenž nabyl účinnosti dnem vyhlášení 2. 8. 2001.¹⁰ Podle české legislativy je národnostní menšina „*společenství občanů České republiky žijících na území současné České republiky, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň projevují vůli být považováni za národnostní menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a zároveň za účelem vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky utvořilo.*“¹¹ Zákon dále vymezuje, že: „*Příslušníkem národnostní menšiny je občan České republiky, který se hlásí k jiné než české národnosti a projevuje přání být považován za příslušníka národnostní menšiny spolu s dalšími, kteří se hlásí ke stejné národnosti.*“¹² Pro uznání

⁸ BITTNEROVÁ, D., MORAVCOVÁ, M. *Etnické komunity: v kulturní a sociální různosti*, s. 112.

⁹ Usnesení č. 2/1993 Sb. *Zákony pro lidi* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2021 [cit. 2021-12-08]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-2#hlava3>

¹⁰ ŠÍŠKOVÁ, T. *Menšiny a migranti v České republice: [my a oni v multikulturní společnosti 21. století]*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-648-9, s. 32.

¹¹ Zákon č. 273/2001 Sb.: Zákon o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů. *Zákony pro lidi* [online]. © AION CS, 2022 [cit. 2022-04-18]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-273#cast1>

¹² Tamtéž.

menšinového statutu českou legislativou je tedy nezbytnou podmínkou mít české občanství.¹³

Naopak pojem majorita v podstatě představuje většinovou populaci daného území. V případě České republiky jsou většinovou populací Češi.

1.2 Migrace, imigrant

Pojem migrace je odvozen od latinského slova *migrātiō*, což znamená stěhování. Antropologická definice zní, že migrace je „*přesun jednotlivců i skupin v prostoru, který je spolu s porodností a úmrtností klíčovým prvkem v procesu populačního vývoje a výrazně ovlivňuje společenské a kulturní změny obyvatel na všech úrovních.*“¹⁴ Když odhlédneme od uvedené definice, mohli bychom jednoduše říci, že migrace znamená změnu trvalého pobytu. Na základě tohoto vymezení lze rozlišit migraci vnitřní a mezinárodní. Zatímco při migraci vnitřní dochází ke změně trvalého pobytu za hranice určité administrativní jednotky (nejčastěji obce), migrace mezinárodní představuje změnu obvyklého pobytu za hranice státu (OSN určila limitní hranici jednoho roku pobytu za hranicemi daného státu).¹⁵

Vedle vnitřní a mezinárodní migrace existují ještě další kategorie migrace, jako je např. migrace nucená a dobrovolná, legální a nelegální či ekonomická a politická.¹⁶ Na základě tzv. push a pull faktorů můžeme mezinárodní migraci dělit do dvou hlavních proudů – migraci politickou a ekonomickou. Mezi push faktory¹⁷ řadíme ekonomickou nestabilitu, změnu životních standardů, rychlý demografický růst, nejrůznější střety válečného, náboženského či národnostního charakteru či zhoršování kvality životního prostředí. Za pull faktory¹⁸ považujeme např. politickou stabilitu, ekonomickou prosperitu, vysokou kvalitu života, svobodu a možnost seberealizace.¹⁹

Za nelegální migraci můžeme označit takovou migraci, jež probíhá bez kontroly a řízení ze strany cílových zemí. Cizinci do cílové země vstupují, nebo v ní pobývají, aniž by měli řádné oprávnění v podobě víza či pobytového oprávnění. V případě legální migrace se

¹³ GEORGIEVA, R. *Bulhaři v Čechách*, s. 24.

¹⁴ MALINA, J. *Antropologický slovník, aneb, Co by mohl o člověku vědět každý člověk: (s přihlédnutím k dějinám literatury a umění)* [online]. Brno: Akademické nakladatelství CERM, c2009 [cit. 2021-12-09]. ISBN 978-80-7204-560-0, s. 2513. Dostupné z: https://is.muni.cz/do/sci/UAntrBiol/el/antropos/pdf/antropologicky_slovník.pdf

¹⁵ Migrace. *Demografie* [online]. Demografické informační centrum, © 2004-2014 [cit. 2022-02-11]. Dostupné z: http://www.demografie.info/?cz_migrace

¹⁶ ČERNÁNSKÁ, B. Migrace. *Encyklopedie Migrace* [online]. [cit. 2022-02-11]. Dostupné z: <https://www.encyclopediaofmigration.org/migrace/>

¹⁷ negativní důvody kvůli kterým lidé odcházejí ze země

¹⁸ pozitivní důvody, které motivují lidi k migraci do dané země

¹⁹ Migrace. *Demografie* [online]. Demografické informační centrum, © 2004-2014 [cit. 2022-02-11]. Dostupné z: http://www.demografie.info/?cz_migrace

naproti tomu jedná o „proces řízeného, státem kontrolovaného přistěhovalectví.“²⁰ O dobrovolné migraci hovoříme tehdy, když migrace vyplývá z vlastní iniciativy migranta. O nedobrovolné migraci naopak hovoříme ve chvíli, kdy jsou lidé donuceni ke stěhování veřejnou mocí.²¹ Do nucené migrace spadá několik základních kategorií. Jednak je to migrace v důsledku ozbrojených konfliktů (zahrnuje uprchlíky a vnitřně vysídlené osoby), dále migrace v důsledku přírodních katastrof, migrace v důsledku lidmi způsobených katastrof (např. havárie jaderné elektrárny v Černobylu), migrace v důsledku developerských aktivit a určité typy ekonomické migrace, přičemž do této kategorie by mohly patřit např. ženy, které restrikce v zemi původu nutí hledat zdroj obživy za hranicemi země.²²

V souvislosti s pojmem migrace ještě zmíním pojem imigrant, což je cizinec, který do země přichází za účelem pobytu dlouhodobějšího charakteru.²³

1.3 Integrace

Integrace obecně znamená sjednocení, spojení částí celku či začlenění.²⁴ Integrace cizinců je potom proces, během něhož jsou imigranti postupně začleňováni do struktur a vazeb společnosti domácího obyvatelstva. „Jedná se o komplexní jev, který je přirozeným důsledkem migrace a který má své politické, právní, ekonomické, sociální, kulturní, psychologické a náboženské aspekty. Na rozdíl od asimilace²⁵ je v rámci integrace prostor alespoň pro částečné zachování kulturních specifík přistěhovalců.“²⁶ Stejnou definici můžeme rovněž nalézt na webu Ministerstva vnitra.

Barša hovoří o tzv. národní integraci, kterou chápe jako dlouhodobý proces, v němž se etnické, místní a jiné skupiny „roztavují v oddělených společnostech politicky organizovaných do národních států.“²⁷ Rozlišuje tři roviny integrace: integraci kulturní, sociálně-ekonomickou a občansko-politickou. V rovině kulturní lze rozlišit asimilaci, tavicí

²⁰ Slovníček základních pojmů z oblasti migrace. Ministerstvo vnitra České republiky [online]. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, © 2021 [cit. 2022-02-11]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/slovnicek-pojmu.aspx>

²¹ ROUBÍČEK, V. *Úvod do demografie*. Praha: Codex Bohemia, 1997. ISBN 80-85963-43-4, s. 262–263.

²² MASNÍKOVÁ, H. Problematika nucené migrace z antropologické perspektivy: Vnitřní vysídlení v Ázerbájdžánu. *AntropoWebzin* [online]. 2010, 2010(3), 271–276 [cit. 2022-02-11]. ISSN 1801-8807. Dostupné z: <http://www.antropoweb.cz/media/document/masnikova-h.pdf>

²³ MALINA, J. *Antropologický slovník*, s. 1657.

²⁴ UHEREK, Z. Společenská integrace migračních skupin – základní pojmy a problémové okruhy. *Migraceonline.cz* [online]. Praha, 2003 [cit. 2022-02-11]. Dostupné z: <https://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/spolecenska-integrace-migracnich-skupin-zakladni-pojmy-a-problemove-okruhy>

²⁵ Asimilace = proces, během něhož dochází k postupnému splynutí kulturních, sociálních a etnických skupin. V tomto procesu zpravidla menšinová skupina ztrácí specifické rysy a přejímá hodnoty a normy zpravidla většinové skupiny.

²⁶ MALINA, J. *Antropologický slovník*, s. 1693.

²⁷ BARŠA, P. *Politická teorie multikulturalismu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. Politologická řada. ISBN 80-85959-47-x, s. 290.

tyglík a kulturní pluralismus. Barša dodává, že zmíněnou trojici je možné doplnit o multikulturalismus, který chápe jako silnější variantu pluralismu. O asimilační integraci hovoříme tehdy, když menšina opustí hodnoty a zvyky, které ji odlišovaly od majoritní společnosti, a v této společnosti se zcela rozpustí. Pro tavicí tyglík je typické, že menšina splyne s celkem, ale současně jej obohatí o některé své rysy. Kulturně-pluralistická integrace nastává ve chvíli, kdy si minorita uchová svou kulturní odlišnost a soudržnost, ale ekonomicky a politicky je pevně vsazena do okolní společnosti.²⁸

Sociálně-ekonomickou integraci dělíme na úplnou, jež nastane ve chvíli, kdy není zjistitelná korelace mezi etnicko-kulturním původem a sociálně-ekonomickým postavením, a částečnou, k níž dojde, pokud mají členové určitých skupin podstatně horší šance hospodářského úspěchu než členové skupin jiných.²⁹ V *občansko-politické* integraci rozlišujeme dvě formy – politickou asimilaci jakožto stav, ve kterém etnická příslušnost neovlivňuje šanci na zaměstnání ve státní správě či na úspěch v soutěži demokratické reprezentace (výběr či volba kandidátů na úřednické a politické posty nezávisí na jejich původu a tyto posty obsazuje daná menšina úměrně svému početnímu poměru v rámci celkového počtu obyvatel), a akomodaci jakožto záměrné brání ohledu na etnicko-kulturní menšiny ve státní správě nebo v mechanismech politické reprezentace na stranické, místní zastupitelské či parlamentní úrovni.³⁰

V návaznosti na Baršovo členění lze rovněž uvést dimenze integrace předkládané německým sociologem Heckmannem. Ten rozlišuje strukturní, kulturní, sociální a identifikační dimenze integrace. Významově jsou vázány na předchozí Baršovy kategorizace, jelikož v sobě zahrnují stejné roviny průběhu integrace. Výjimkou je integrace identifikační, která u Barši žádný ekvivalent nemá – tento stupeň integrace je navázán na sebeidentifikaci imigrantů a na přesvědčení, že k adoptivní společnosti patří.³¹

1.3.1 Integrační politika ČR

Integrační politika si klade za cíl podporovat začlenění legálně pobývajících cizinců do společnosti a zajistit, aby společné soužití mezi cizinci a většinovou společností bylo nekonfliktní a přínosné pro obě strany. Snaží se zabránit tomu, aby zde vznikaly uzavřené komunity cizinců, aby docházelo k jejich společenské izolaci či sociálnímu vyloučení. Integrační opatření jsou zde za tím účelem, aby působila jako prevence vzniku ekonomicky, sociálně a kulturně rozdělené společnosti. Do cílové skupiny integrace spadají občané

²⁸ BARŠA, P. *Politická teorie multikulturalismu*, s. 231.

²⁹ Tamtéž, s. 235.

³⁰ Tamtéž, s. 238–239.

³¹ GEORGIEVA, R. *Bulhaři v Čechách*, s. 75–76.

tzv. třetích zemí³², kteří pobývají na území České republiky legálně, a také majoritní společnost.³³

Základním dokumentem politiky vlády ČR je *Koncepce integrace cizinců*. Tento dokument je aktualizován každých pět let, přičemž nejnovější verze je z roku 2016. Vedle tohoto dokumentu ještě každoročně vychází *Zpráva o integraci cizinců*, která představuje vyhodnocení realizace politiky integrace cizinců na území ČR. *Koncepce integrace cizinců* cílí na klíčové oblasti, jako jsou: „*znalost češtiny, ekonomická soběstačnost, orientace na cizince ve společnosti a vztahy cizinců a majoritní společnosti*.“³⁴ Důraz je také kladen na posílení informovanosti cizinců i veřejnosti či interkulturní vzdělávání pracovníků v kontaktu s cizinci. V tomto dokumentu rovněž nalezneme definici integrace, která říká, že integrace je dynamický, oboustranný proces, který zasahuje do mnoha oblastí. Vstupují do něj cizinci i majoritní společnost. Podstatné je, že musí být přínosný pro obě strany – cizince i majoritu. Vzniku či eskalaci problémů ve vzájemných vztazích lze předejít pouze vzájemným porozuměním a respektem při vědomí oboustranné prospěšnosti a potřebnosti integrace. Integrace cizinců je zásadní pro to, aby se země ekonomicky rozvíjela a byla zachována sociální soudržnost.³⁵

1.4 Identita

Definovat pojem identita představuje nelehký úkol. Jak uvádí Brubaker a Cooper – pojem identita má tendenci znamenat příliš mnoho (pokud je chápán v širokém slova smyslu), příliš málo (pokud je chápán v užším slova smyslu), nebo vůbec nic (kvůli jeho ryzí nejednoznačnosti).³⁶ Jandourek identitu charakterizuje jednak jako: „*Hluboký pocit vlastní totožnosti založený na prožívání vlastní komunity (jakým člověkem jsem a čím se liším od druhých)*“,“ jednak jako: „*Prožívání příslušnosti k větším či menším společenským celkům (ke kterým skupinám patřím a jak je to pro mě důležité)*.“³⁷ Bittnerová hovoří o identitě etnické a skupinové, kterou chápe v kontextu oboru etnologie. Vymezuje ji jako: „*Soubor vzájemně propojených, ovšem často spolu zdánlivě nesouvisejících kulturních jevů, postojů a o kulturu opřených sentimentů*.“³⁸ Některé z nich jsou v kultuře udržovány latentně, jiné

³² zemí mimo EU/EHP a Švýcarsko

³³Integrační politika ČR. *Cizinci.cz* [online]. [cit. 2021-12-18]. Dostupné z: <https://www.cizinci.cz/web/cz/zakladni-informace1>

³⁴ Tamtéž.

³⁵ Tamtéž.

³⁶ BRUBAKER, R., COOPER F. Beyond "Identity." *Theory and Society* [online]. 2000, 29(1), 1-47 [cit. 2022-04-01]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/3108478>

³⁷ JANDOUREK, J. *Slovník sociologických pojmů: 610 hesel* [online]. Praha: Grada, 2012 [cit. 2022-04-01]. ISBN 978-80-247-7613-2, s. 475. Dostupné z: <https://www.bookport.cz/e-kniha/slovník-sociologických-pojmu-730192/>

³⁸ BITTNEROVÁ, D., MORAVCOVÁ, M. *Kdo jsem a kam patřím?: identita národnostních menšin etnických komunit na území České republiky*. Praha: Sofis, 2005. ISBN 80-902785-8-2, s. 8.

slouží manifestně jako symboly. V etnologickém pojetí je identita jedincem přijímána a osvojována z kultury v průběhu enkulturace³⁹, příp. akulturace⁴⁰ – není tedy závislá na přání a psychických dispozicích jedince.⁴¹ Dle Bergera a Luckmanna dochází k utváření identity v průběhu sociálních procesů a sotva je vytvořena, je udržována, obměňována a přebudována sociálními vztahy.⁴²

Staneva považuje národní identitu, jakožto vědomou příslušnost k určitému národu, za vykonstruovanou, vypěstovanou, posléze přijatou.⁴³ Podle Eriksena etnická (národní) identita obsahuje sice imperativní prvek, avšak její podstata je situační a relační. Je vyjednáвана, a tedy konstruována ve vztahu k jedinci a k druhým. Ačkoli nás etnická identita od narození zařazuje do širšího společenství, lze se jí vzdát. Cena této svobodné volby však často bývá ztrátou jistoty.⁴⁴ Eriksen národní identitu považuje za jednu z nejstabilnějších vedle identifikace na základě pohlaví a věku, jelikož národ dle něj jednotlivci dokáže nabídnout vše: od profesionální realizace až po smysl života.⁴⁵ Eisenstadt rovněž považuje kolektivní identitu, k níž řadí i identitu národní, za sociálně konstruovanou, tedy nevycházející z přirozené danosti.⁴⁶

Důležitá je také otázka vzniku a následného formování identity. Rummens, kanadská antropoložka, v tomto procesu rozlišuje tři roviny: 1) formování identity, 2) konstruování identity a 3) vyjednávání identity. V rámci první roviny, kterou Rummens zařazuje do sféry psychologie, se formuje individuální sebepojetí. Je to sféra osobní představy jedince o sobě. Druhou rovinu vztahuje k sociální sféře, kdy si jedinec či společnost uvědomuje svou sounáležitost v rámci kultury. Třetí rovina navazuje na politickou povahu identifikačního procesu, kde je jedinec naváděn k vytváření a vyjednávání určité identity za pomoci jeho interakcí v rámci skupiny.⁴⁷

³⁹ Enkulturační proces osvojování kulturních tradic, jazyka a dovedností, který jedinec podstupuje od svého narození a stává se tak příslušníkem dané kultury.

⁴⁰ Akulturační proces kulturní a sociální změny způsobené přímým a dlouhotrvajícím stykem mezi společnostmi, přijetí cizí kultury nebo jejích částí či jednotlivých prvků.

⁴¹ BITTNEROVÁ, D., MORAVCOVÁ, M. *Kdo jsem a kam patřím?*, s. 8–9.

⁴² BERGER, P. L., LUCKMANN, T. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. ISBN 80-85959-46-1, s. 170–171.

⁴³ STANEVA, B. *Země cizí – země má: sebereflexe bulharských imigrantů v Praze*. BITTNEROVÁ, D., MORAVCOVÁ, M. *Etnické komunity: Balkánské cesty díl II*. Praha: FHS UK, 2015, s. 125–149. ISBN 978-80-87398-81-4.

⁴⁴ ERIKSEN, T. H. *Antropologie multikulturních společností: rozumět identitě*. Praha: Triton, 2007. ISBN 978-80-7254-925-2, s. 146.

⁴⁵ STANEVA, B. *Země cizí – země má*, s. 125.

⁴⁶ Tamtéž, s. 126.

⁴⁷ GEORGIEVA, R. *Aspekty identity Bulharů v České republice*. BITTNEROVÁ, D., MORAVCOVÁ, M. *Etnické komunity: integrace, identita*. Praha: FHS UK, 2011, s. 231–268. ISBN 978-80-87398-13-5.

2 Nástin česko-bulharských vztahů v minulosti

Česká a Bulharská republika – dvě země, jež jsou od sebe vzdáleny přes tisíc kilometrů. Nikdy mezi nimi neexistovaly žádné územní spory ani mezi sebou nemusely (a dodnes nemusejí) řešit žádné sporné otázky.⁴⁸ Přesto mezi českými zeměmi (Čechy, Morava, česká část Slezska) a zeměmi obývanými bulharským etnikem (Moesie, Thrákie, Dobruža) v minulosti, a mezi současnou Českou republikou a Bulharskou republikou, existovaly a dodnes existují politické, hospodářské a kulturní kontakty, byť ne nijak zvlášť intenzivní.⁴⁹ Já v této kapitole kladu důraz zejména na vztahy kulturní, resp. hospodářské, jelikož ty jsou považovány ve vztazích mezi Čechy a Bulhary za nejvýznamnější.

První kontakty mezi Bulhary a Slovany, již obývali území dnešní ČR, spadají do doby Velké Moravy. Příchod bratří Konstantina a Metoděje ze Soluně na Moravu r. 863 měl velký politický i kulturně-osvětový význam. Když r. 885 Metoděj zemřel, kníže Svatopluk I. vyhnal jeho žáky z Velkomoravské říše a tři nejstarší z nich, Kliment, Naum a Angelarios, odešli do Bulharska, kde jim azyl poskytl kníže Boris I. Můžeme tedy říci, že česká i bulharská staroslověnská kultura má tytéž základy v cyrilometodějské misii.⁵⁰ Znovu se Češi, konkrétně čeští bojovníci, dostali do kontaktu s Bulhary během 1., 2. a 3. křížové výpravy, které přešly přes nynější jižní část Bulharska.⁵¹ Roku 1396 padlo bulharské město Vidin do rukou osmanských Turků, čímž došlo k zániku bulharského státu. Od konce 14. století se tedy česko-bulharské vztahy odehrávaly na pozadí turecké otázky. Česká účast na protitureckém boji byla omezena na poskytnutí vojenské pomoci uherskému a polskému králi Vladislavovi III. při jeho tažení proti sultánovi Muradovi II., jelikož český stát nebyl tureckou expanzí přímo ohrožen. Čeští vojáci byli rovněž přítomni v rozhodující bitvě u Varny 10. listopadu 1444, ve které polsko-uherská armáda utrpěla porážku a Vladislav III. padl.⁵² V době, kdy císařský dvůr za vlády Rudolfa II. sídlil v Praze, se u něj nejednou objevila bulharská poselstva, která žádala císařskou pomoc při osvobození Bulharů – ovšem bez úspěchu.⁵³

Jedním z nejvýraznějších mezníků ve vzájemných vztazích českého a bulharského národa byl počátek českého národního obrození. Za styčné body českého zájmu můžeme označit slovanskou ideu a národněosvobozenecký boj Bulharů. Za zakladatele evropské

⁴⁸ RYCHLÍK, J. *Dějiny Bulharska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000. Dějiny států. ISBN 80-7106-404-1, s. 380.

⁴⁹ RYCHLÍK, J., PENČEV, V., KOUBA, M. Česko-bulharské vztahy. HLADKÝ, L. *Vztahy Čechů s národy a zeměmi jihovýchodní Evropy*. Praha: Historický ústav, 2010, s. 225–253. ISBN 978-80-7286-171-2.

⁵⁰ RYCHLÍK, J. *Dějiny Bulharska*, s. 380–383.

⁵¹ MARTÍNEK, J. *Bulharsko*. Praha: Libri, 2009. Stručná historie států. ISBN 978-80-7277-422-7, s. 105.

⁵² RYCHLÍK, J. *Dějiny Bulharska*, s. 380–383.

⁵³ MARTÍNEK, J. *Bulharsko*, s. 106.

bulharistiky je považován Josef Dobrovský, jenž představil Bulhary ve své *Slovance*. Výraznější zájem o Bulhary projeví také další obrozenci, např. Josef Jungmann, František Ladislav Čelakovský, obzvlášť velkou pozornost věnoval Bulharům Pavel Josef Šafařík, jenž mj. vzbudil zájem o bulharskou lidovou kulturu, jazyk, dějiny či etnickou specifikou Bulharů. Propagátorem všeho bulharského byl také Václav Hanka. Konstantin Jireček zase sepsal první vědeckou syntézu bulharských dějin.⁵⁴ Ve druhé polovině 19. století našla bulharská problematika pevné místo také v české publicistice – „*téměř všechny český tisk včetně ústředních pražských novin se věnoval bulharským historickým, kulturním, ekonomickým a politickým otázkám.*“⁵⁵ Podíl na tom měli i samotní Bulhaři, zejména bulharští obrozenečtí činitelé⁵⁶, kteří se v Čechách začali objevovat v polovině století.⁵⁷

Obrovského rozsahu nabyly styky mezi Čechy a Bulhary v 60.–80. letech 19. století, zejména díky tomu, že na české školy přicházely studovat desítky bulharských středoškolských a vysokoškolských studentů, z nichž někteří poté sehráli významnou úlohu v bulharském veřejném životě.⁵⁸ Vasil D. Stojanov, jeden ze zakladatelů Bulharské akademie věd, byl jedním z prvních bulharských studentů v Čechách. Zajímavostí je, že se spřátelil s Boženou Němcovou, jež měla zájem o bulharskou přírodu, literaturu a folklor. Skupina bulharských studentů oblečených v národních krojích se také účastnila pohřebního průvodu doprovázejícího tělo zesnulé spisovatelky na vyšehradský hřbitov.⁵⁹ Mladí Bulhaři přicházeli studovat nejen do Prahy, ale také na školy v Táboře, Písku, Hradci Králové, Pardubicích, Hořicích či v Mělníku.⁶⁰ Již od počátku se bulharští studenti v Čechách a na Moravě sdružovali, postupně vznikly spolky Pobratim, Postojanstvo a Bulharská sedjanka.⁶¹

První Češi se v Bulharsku začali usazovat kolem poloviny 19. století, tedy ještě za turecké nadvlády. Od 80. let 19. století nastává období tzv. „české invaze do Bulharska“, pod čímž si můžeme představit české hospodářské a kulturní pronikání do Bulharska. Češi se výrazně podíleli na budování moderního bulharského školství, justičního aparátu či kulturních institucí.⁶² Jedním z nejvýznamnějších byl Jiří Prošek, který do Bulharska odešel r. 1870 stavět železnice. Další velmi významnou osobností byl již dříve zmíněný Konstantin

⁵⁴ RYCHLÍK, J. *Dějiny Bulharska*, s. 383–386.

⁵⁵ RYCHLÍK, J., PENČEV, V., KOUBA, M. *Česko-bulharské vztahy*, s. 225–253.

⁵⁶ Čechy navštívil např. spisovatel a novinář Ivan Bogorov, učenec Petar Beron, překladatel Nikola Katranov, historik Marin Drinov, se Šafaříkem tu spolupracoval první bulharský bibliograf Ivan Šopov.

⁵⁷ RYCHLÍK, J., PENČEV, V., KOUBA, M. *Česko-bulharské vztahy*, s. 225–253.

⁵⁸ MOTEJLOVÁ-MANOLOVA, M. *Uchováno v paměti: Bulharská sedjanka a její pokračovatelé v českých zemích*. Praha: Bulharská kulturně osvětová organizace v ČR, 2006. ISBN 80-239-8365-2, s. 5.

⁵⁹ MARTÍNEK, J. *Bulharsko*, s. 106–107.

⁶⁰ BITTNEROVÁ, D., MORAVCOVÁ, M. *Kdo jsem a kam patřím?*, s. 268.

⁶¹ RYCHLÍK, J. *Dějiny Bulharska*, s. 383–386.

⁶² Tamtéž, s. 386–390.

Jireček, který po vyhlášení bulharské nezávislosti r. 1878 na žádost bulharské vlády organizoval školství v nově osvobozené zemi, v letech 1881–82 byl dokonce ministrem školství v Bulharsku. Důležitou roli sehráli také bratřenci Konstantina Jirečka – Hermenegild a Karel Škorpilovi. Ti vynikli v bulharské archeologii, prosluli zejména jako objevitelé bulharské metropole Plisky.⁶³ Malíř Jan Václav Mrkvička odešel učit malířství na bulharské gymnázium, později se podílel na založení malířské školy v Sofii, ze které se později vyvinula malířská akademie. Byl také jedním z hlavních zakladatelů česko-bulharského spolku Bulharská sedjanka.⁶⁴ Hrabě Thurn-Taxis se podílel na kodifikaci bulharského trestního a občanského práva. Roku 1892 založili Češi v Sofii krajanský spolek Čech, který usiloval o zřízení české školy. K tomu došlo r. 1926, kdy byl v Sofii otevřen Československý klub a Národní dům, sdružující až dodnes bulharské Čechy a Slováky.⁶⁵

Početně silnější byla dělnická či rolnická emigrace do Bulharska, přičemž čeští dělníci se soustředili zejména v Sofii a Plovdivu, vesničané nejvíce ve Vojvodovu.^{66,67} Zaslouhou Čechů vznikaly v Bulharsku pivovary, cukrovary, železnice a veřejné komunikace, přístavy, Češi se také mj. zasloužili o založení tradice veletrhů ve městě Plovdiv.⁶⁸ S působením Bulharů v Čechách se setkáme rovněž, byť v menší míře – např. v pražském Národním divadle zpívala bulharská sopranistka Christina Morfovová. Populární byli i Bulhaři, známí pěstitelé růží a tabáku, kteří působili jako zahradníci v řadě českých měst.⁶⁹

Přesouváme se do období po 1. světové válce. To, že se Bulharsko účastnilo války na straně Rakousko-Uherska a Německa, se v českém prostředí se sympatiemi nesetkalo a k obnovení diplomatických vztahů mezi oběma zeměmi došlo až na jaře roku 1919. Hospodářské vztahy se však rozvíjely nerušeně dál, přičemž z Bulharska se dovážel hlavně tabák, do Bulharska naopak průmyslové výrobky, zejména lokomotivy. Pokračovala také kulturní spolupráce.⁷⁰ Georgi Karaslavov, spisovatel a přední bulharský student v Praze, byl významnou osobností, která posílila v rovině kulturní výměny jinak relativně slabé kontakty mezi Čechy a Bulhary. Za zmínku stojí zejména jeho román *Spořilov*, který je spjatý s Prahou. Bulharský literát Kiril Christov, který strávil téměř celá 30. léta v Praze, je např. autorem sbírky *Zrcadla Vltavy*, která obsahuje jeho překlady českých básníků. Také on patřil svou uměleckou i tematickou šíří mezi stěžejní osobnosti česko-bulharských vztahů

⁶³ MARTÍNEK, J. *Bulharsko*, s. 106–107.

⁶⁴ VANKOVÁ, K. *Česko-bulharská manželství v etnologické perspektivě*. Plzeň: Vydavatelství Západočeské univerzity v Plzni, 2014. ISBN 978-80-261-0424-7, s. 46–47.

⁶⁵ RYCHLÍK, J. *Dějiny Bulharska*, s. 386–390.

⁶⁶ Zde se usídlily dvě stovky Čechů, přesídlených jak z původní vlasti, tak z rumunského Banátu.

⁶⁷ MARTÍNEK, J. *Bulharsko*, s. 108.

⁶⁸ VANKOVÁ, K. *Česko-bulharská manželství v etnologické perspektivě*, s. 48–49.

⁶⁹ MARTÍNEK, J. *Bulharsko*, s. 108–109.

⁷⁰ Tamtéž, s. 110.

meziválečného období. Důležitou rovinu vzájemných vztahů představovalo rovněž studium bulharského jazyka na univerzitách v Československu. O Bulharsko se také zajímal Alfons Mucha, jenž se podílel na vzniku řady bankovek a poštovních známek obnoveného bulharského státu. V období mezi válkami Bulharsko navštěvovali zejména čeští filologové a významné osobnosti české slavistiky, mezi nimiž nelze nezmínit Josefa Pátu.⁷¹

Za 2. světové války se Československo a Bulharsko ocitly na opačných stranách fronty a diplomatické styky byly opětovně navázány až v říjnu 1945.⁷² Po podepsání mírové smlouvy mezi Bulharskem a Spojenci 10. února 1947 byl právně ukončen vzájemný válečný stav. K podepsání plánované spojenecké smlouvy, podobné, jakou mezi sebou uzavíraly i ostatní sovětské satelity, došlo při dubnové návštěvě Dimitrova⁷³ Prahy r. 1948, ale to už se zahraniční politika obou zemí stejně plně řídila pokyny z Moskvy. Československo i Bulharsko patřily mezi zakládající země Rady vzájemné hospodářské pomoci (RVHP) a Varšavské smlouvy, což vymezovalo také jejich vzájemné kontakty. Československo však považovalo bulharský režim za příliš sovětofilský a spíše zpátečnický, což se potvrdilo,⁷⁴ když 21. srpna 1968 vpadla vojska Varšavské smlouvy do Československa a mezi vojáky byli rovněž Bulhaři. To vzbudilo u českého národa ohromnou nedůvěru a také pocit křivdy, což se potom napravovalo dlouho a obtížně.⁷⁵ K urovnání vztahů došlo až v normalizační éře. Bulhaři a Čechoslováci se ve většině případů setkávali jen o dovolených – o turisty byl v Bulharsku zájem a cesty šlo navíc uskutečnit bez výraznějších formalit, takže mnoho českých turistů trávilo letní měsíce na černomořském pobřeží či v bulharských horách.⁷⁶

Po pádu komunismu roku 1989 v Bulharsku i Československu, odchodu sovětské okupační armády z Československa, rozpuštění RVHP i Varšavské smlouvy bylo možné postavit československo-bulharské vztahy na zdravější základ. Tím, že Bulharsko jasně vyjádřilo svou vůli stát se členem EU a NATO, přestali na něj Češi nahlížet jako na prodlouženou ruku Moskvy. Významným momentem vzájemných vztahů bylo vydání kvalitního dvousvazkového *Česko-bulharského slovníku*, jenž výrazně usnadňuje bližší kontakty v nejrůznějších oblastech života. Důležitou roli v poznávání bulharské kultury v ČR hrají akademická pracoviště. Mezi současné významné české bulharisty patří např. Pavel Krejčí, Elena Krejčová, Dana Hronková, Hana Gladková, Ivana Srbková či Jan Rychlík, který r. 2000 vydal ve spolupráci s několika bulharskými kolegy rozsáhlou

⁷¹ RYCHLÍK, J., PENČEV, V., KOUBA, M. *Česko-bulharské vztahy*, s. 241–243.

⁷² MARTÍNEK, J. *Bulharsko*, s. 110.

⁷³ Georgi Dimitrov byl bulharský komunistický politik, revolucionář a bojovník komunistického hnutí. Patřil k politikům, kteří iniciovali komunistický režim v Bulharsku.

⁷⁴ MARTÍNEK, J. *Bulharsko*, s. 110–111.

⁷⁵ MOTEJLOVÁ-MANOLOVA, M. *Uchováno v paměti*, s. 14.

⁷⁶ MARTÍNEK, J. *Bulharsko*, s. 111.

syntézu *Dějiny Bulharska*. Kulturní činnost v Praze rozvíjí Bulharský kulturní institut (BKI), dále sdružení Vazraždane, občanské sdružení Zaedno, občanské sdružení Pirin, Sdružení pro Bulharsko a další. V Bulharsku hraje důležitou roli v rozvoji vzájemných styků Bohemia klub Bulharsko, jenž sdružuje přes 150 bulharských bohemistů a působí v Sofii, Plovdivu, Blagojevgradě a Burgasu.⁷⁷

Mezi Českou republikou a Bulharskem v současnosti nejsou žádné sporné otázky. Obě země jsou členskými státy NATO i EU, české univerzity i nadále přitahují mladé bulharské studenty a bulharské Černomoří i hory stále přitahují turisty z Čech.⁷⁸

2.1 Usazování Bulharů na území dnešní ČR ve 20. století

V rámci kapitoly o historii česko-bulharských vztahů bych se ráda podrobněji zaměřila na příchod Bulharů na naše území v minulém století, protože se ve své práci zabývám Bulhary žijícími na území dnešní České republiky a tyto migrační vlny zásadně ovlivnily podobu současné bulharské menšiny v ČR, jelikož jejich účastníci představovali její zakladatelskou generaci.

Po ojedinělých a sporadických migracích, ke kterým docházelo ještě před obnovením bulharského státu r. 1878, se v prvních desetiletích 20. století zvedla mohutná migrační vlna bulharských zahradníků-zelinařů.⁷⁹ Jednalo se o vrstvu ekonomicky úspěšných podnikatelů a jejich dělníků, kteří do českých zemí migrovali z vlastní iniciativy.⁸⁰ Pocházeli zejména z oblasti severního Bulharska, nejsilnější byla účast mužů z gornoorjachovské vsi Draganovo. Bulharští zahradníci se i přes sezónní charakter velice rychle rozšířili na celém území českých zemí, nejvíce jich bylo v okolí velkých měst a průmyslových aglomerací. Až do 2. světové války se vraceli v pozdním podzimu do Bulharska, kde přečkali zimu, a následně se na jaře vrátili zpátky do českých zemí. Změna nastala po 2. světové válce, kdy se mnoho z nich usadilo v českých zemích natrvalo.⁸¹ Činnost většiny bulharských zahradnictví v českých zemích ukončila na počátku 50. let 20. století kolektivizace zemědělství.⁸² Bulharští zahradníci se na trhu prosadili tak rychle proto, že jejich produkce byla velmi kvalitní a ceny nízké.⁸³

⁷⁷ RYCHLÍK, J., PENČEV, V., KOUBA, M. *Česko-bulharské vztahy*, s. 250–252.

⁷⁸ Tamtéž, s. 252.

⁷⁹ PENČEV, V. G. *Po serpentínách sebepoznání a poznání toho druhého: Češi a Slováci v Bulharsku, Bulhaři v České republice*. Praha: Fakulta humanitních studií UK v Praze, 2012. ISBN 978-80-87398-26-5, s. 94.

⁸⁰ BITTNEROVÁ, D., MORAVCOVÁ, M. *Etnické komunity: Elity. Instituce. Stát*. Praha: FHS UK, 2009. ISBN 978-80-87398-03-6, s. 158.

⁸¹ PENČEV, V. Sociálněpsychologické pohnutky k emigraci v období přechodu (40. a 90. léta 20. století) aneb o „českých“ Bulharech. BITTNEROVÁ, D., MORAVCOVÁ, M. *Etnické komunity v kulturním kontextu*. Praha: Ermat, 2008, s. 223–230. ISBN 978-80-87178-01-0.

⁸² BITTNEROVÁ, D., MORAVCOVÁ, M. *Etnické komunity: Elity. Instituce. Stát*, s. 159.

⁸³ MOTEJLOVÁ-MANOLOVA, M. *Uchováno v paměti*, s. 38.

Ve stejné době, kdy se bulharští zahradníci začali v Čechách usazovat natrvalo, směřovala do českých zemí další bulharská osídlenecká vlna. Na podzim r. 1946 byla podepsána první mezinárodní dohoda mezi Československem a Bulharskem, na jejímž základě přicházeli do českých zemí bulharští dělníci, aby pracovali v tehdy nedostatečně obsazených zemědělských podnicích v nově osídlovaném pohraničí českých zemí. Tuto strategii lze označit jako státem organizovanou migraci. Ta pokračovala i poté, co byla v létě roku 1957 uzavřena smlouva nová, zaměřená na nábor pracovníků do stavebnictví a průmyslu. Výsledkem těchto procesů bylo, že se tisíce Bulharů usídlily v Čechách natrvalo.⁸⁴ Zajímavé je, že pouze menšina těchto přesídlenců, pocházejících prakticky ze všech oblastí Bulharska, měla požadované specializace. Většinou to byli lidé, již hledali nějakou obživu, nebo kteří chtěli pokračovat ve vzdělání na některé české vysoké škole.⁸⁵

Obdobná byla také migrační vlna Bulharů do českých zemí po událostech r. 1989. Část z nich se v Čechách cílevědomě usazovala, jiní zde zůstávali poté, co neuspěli v pokusu o přechod do Německa. Tito však, na rozdíl od předchozích emigrantů, již jen velmi těžko nalézali cesty, jak zde zůstat trvale, jelikož z jedné strany nebyli žádoucí (velký podíl na tom měla romská invaze a řádění bulharských zlodějů aut), z druhé strany hrála významnou roli také konkurence tisíců jejich bratrů v osudu, kteří pocházeli z bývalého Sovětského svazu, bývalé Jugoslávie, Rumunska a Třetího světa. Z toho důvodu působili většinou nelegálně či pololegálně s povolením k přechodnému pobytu a nejčastěji vykonávali černou práci za minimální mzdu.⁸⁶

Vedle toho do českých zemí po celou druhou polovinu 20. století přicházeli bulharští studenti, aby tu studovali na českých vysokých školách. Po ukončení studií buď v Čechách zůstali, nebo po návratu do Bulharska zvolili cestu opětovné migrace do Československa. Bulharskou imigraci v tomto období posílili také manželští partneři Čechů, Češek a Bulharů. Partneři Čechů přicházeli po celé období mezi lety 1950–1990. K imigraci manželek Bulharů docházelo zejména v 60. letech 20. století, kdy Bulharky přijížděly do Československa v rámci povolených návštěv svých manželů, kteří zde pracovali na základě mezinárodních smluv. Pokud zůstal muž, zůstala i jeho žena.⁸⁷

Jako sociálně-psychologické pohnutky k emigraci u výše zmíněných migračních vln lze zmínit snahu utéct před nezaměstnaností, snahu o seberealizaci a osobnostní rozvoj, touhu

⁸⁴ PENČEV, V. G. *Po serpentínách sebepoznání a poznání toho druhého*, s. 114.

⁸⁵ PENČEV, V. *Sociálněpsychologické pohnutky k emigraci v období přechodu*, s. 224.

⁸⁶ Tamtéž, s. 225.

⁸⁷ BITTNEROVÁ, D., MORAVCOVÁ M. *Diverzita etnických menšin: Prostorová dislokace a kultura bydlení*. Praha: FHS UK, 2013. ISBN 978-80-87398-25-8, s. 275–276.

po vyšším vzdělání (tento motiv byl silný ve 40. letech), potřebu vydělat peníze (tento motiv je velice silný v současnosti), nebo jen poznat svět.⁸⁸

Na závěr této kapitoly bych chtěla uvést konkrétní příklad člověka, jenž do Československa přišel v rámci bilaterálních mezistátních dohod. Jedná se o Jordana Balurova, muže, který byl předsedou Bulharské kulturně osvětové organizace sv. Cyrila a Metoděje v Praze a který léta na vlastní náklady vydával bulletin *Roden glas*. Důvod jeho odchodu byl prostý. Po 2. světové válce nastala těžká doba a všichni hladověli. Někdy v té době začal nábor pro odchod do českého pohraničí, kde bylo potřeba přílivu pracovních sil po nuceném odsunu Němců. Balurov se rozhodl zásadně změnit svůj osud i dosavadní život. Opustil rodinu a známé a odešel do cizí země, kde byl přidělen na Chomutovsko. Později se Balurov stal produkčním na Barrandově, přičemž o místo zde požádal dopisem zaslaným na Ministerstvo kultury. Byl součástí zahraniční zakázkové skupiny, takže natáčeli nejen s Čechy a Bulhary, ale také s Američany, Němci, Poláky, Rusy, Španěly, Francouzi, Italy, Japonci, Číňany a jinými národnostmi. Společně se štábem se zúčastňoval natáčení filmů v Paříži, v Mnichově, v Moskvě i jinde. Během své profesní kariéry spolupracoval s řadou významných lidí, např. s Ladislavem Grossmanem, Josefem Abrahámem, Jiřinou Bohdalovou či Radkem Brzobohatým.⁸⁹

⁸⁸ PENČEV, V. *Sociálněpsychologické pohnutky k emigraci v období přechodu*, s. 228.

⁸⁹ BALUROV, J. *Bulhaři v Čechách, aneb, Kronika jedné epochy--: (1946-2008)*. Praha: Bulharská kulturně osvětová organizace sv. Cyrila a Metoděje, 2009. ISBN 978-80-260-7315-4.

3 Současná situace Bulharů žijících v České republice

Při procesu integrace bulharské minority do české majoritní společnosti jsou pozorovány některé důležité aspekty, mezi něž patří např. otázky demografické a sociální skladby příslušníků dané skupiny, otázky jejich pracovního zařazení, uplatnění na trhu práce či jejich sociálního postavení.⁹⁰ Já jsem si v této kapitole dala za cíl zmapovat současnou situaci Bulharů žijících v České republice s důrazem na výše zmíněné aspekty integrace. Pracovala jsem s nejnovějšími daty, která uvádí *Český statistický úřad* – v některých případech již byla dostupná zpracovaná data z r. 2021, jinde jsem musela pracovat s daty zveřejněnými k 31. 12. 2020.

K 31. 12. 2021 žilo na území České republiky 17 295 příslušníků bulharského státu, z toho 6 560 žen (38 %) a 10 735 mužů (62 %). Jsou to necelá 3 % populace cizinců na území ČR. Trvalý pobyt mělo 6 687 Bulharů (38,7 %). Bulhaři žijící v ČR si v naprosté většině zachovávají bulharské státní občanství, a to přesto, že zde pobývají trvale či dlouhodobě. V naprosté většině tedy mezi námi Bulhaři žijí se statutem cizince. V České republice hledají zejména naplnění svých profesních ambicí a uplatnění na trhu práce.⁹¹

Tabulka 1 Cizinci podle typu pobytu, pohlaví a státního občanství k 31. 12. 2021

Cizinci celkem	Trvalý pobyt			Ostatní typy pobytu		
	Celkem	Muži	Ženy	Celkem	Muži	Ženy
17 295	6 687	3 899	2 788	10 608	6 836	3 772

Zdroj: ČSÚ⁹²; tabulka: autorka

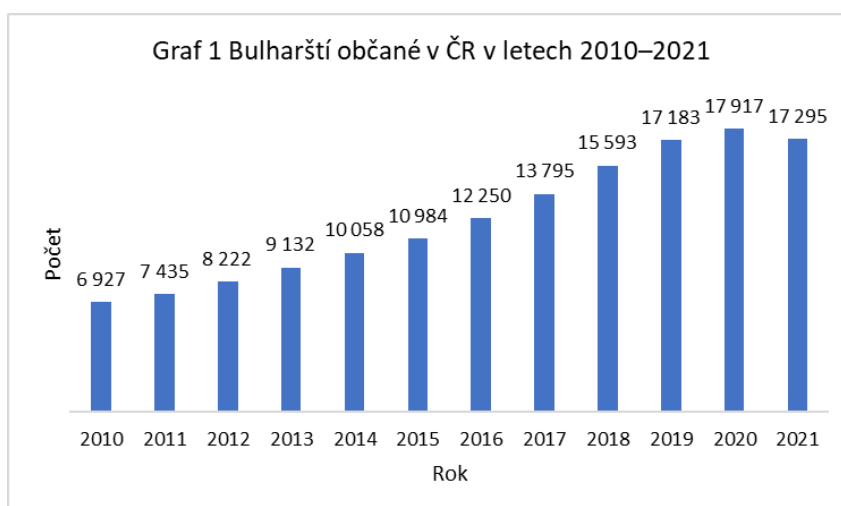
Převaha počtu mužů nad ženami v rámci bulharské komunity je trend, který platí od prvních příchodů Bulharů na území Československa. V kapitole *Usazování Bulharů na území dnešní ČR ve 20. století* popisují příchod Bulharů do ČR v minulém století. Zmiňují mj. masivní migrační vlny bulharských zahradníků a bulharských dělníků, kteří do ČR přicházeli na základě mezistátních dohod (v letech 1946 a 1957), přičemž migrace bulharských dělníků začala mít charakter řízeného procesu. Tyto migrační vlny byly charakteristické tím, že početně převažující skupinu představovali muži. Zmíněné řízené migrace se odrazily i v současnosti na populačním stavu bulharských imigrantů, jelikož způsobily početnější převahu mužů v číselném poměru vůči ženám. Do ČR většinou přijde nejprve muž a až poté ostatní členové jeho rodiny.⁹³

⁹⁰ BITTNEROVÁ, D., MORAVCOVÁ, M. *Kdo jsem a kam patřím?*, s. 7.

⁹¹ Tamtéž, s. 264–265.

⁹² Cizinci podle kraje, okresu a typu pobytu k 31. 12. 2021. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2022-03-23]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/11292/27914491/2112_c01t12.pdf/ea48a027-41d0-4019-ac73-876d01446758?version=1.0

⁹³ GEORGIEVA, R. *Bulhaři v Čechách*, s. 41.

Zdroj: ČSÚ⁹⁴; graf: autorka

Z grafu č. 1 je patrné, že pro období od r. 2010 do r. 2020 byl charakteristický přetrvávající nárůst počtu bulharských přistěhovalců. Změna nastala v loňském roce, kdy po dlouhé době došlo k poklesu bulharské populace v ČR.

Tabulka 2 Počet Bulharů v krajích a okresech k 31. 12. 2021

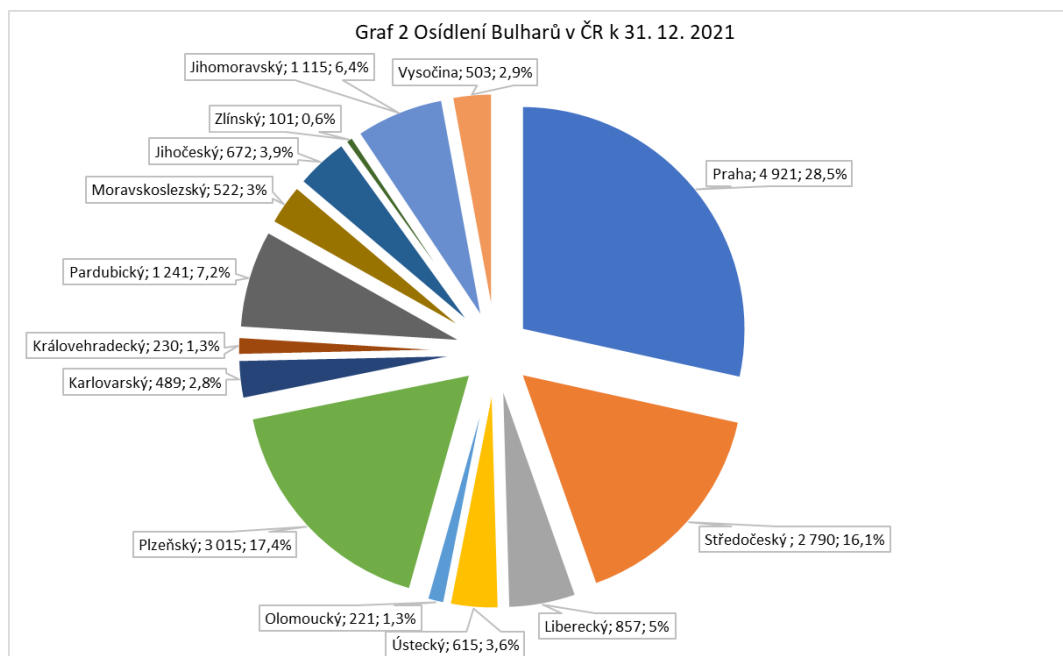
Kraj, okres	Počet Bulharů	Kraj, okres	Počet Bulharů	Kraj, okres	Počet Bulharů
Celkem Praha	4 921	Domažlice	139	České Budějovice	122
Benešov	185	Klatovy	99	Český Krumlov	111
Beroun	206	Plzeň	1 424	Jindřichův Hradec	33
Kladno	354	Plzeň-jih	280	Písek	85
Kolín	121	Plzeň-sever	263	Prachatice	69
Kutná Hora	115	Rokycany	164	Strakonice	177
Mělník	179	Tachov	646	Tábor	75
Mladá Boleslav	475	Celkem Plzeňský	3 015	Celkem Jihočeský	672
Nymburk	126	Cheb	241	Kroměříž	12
Praha-východ	671	Karlovy Vary	213	Uherské Hradiště	26
Praha-západ	242	Sokolov	35	Vsetín	15
Příbram	69	Celkem Karlovarský	489	Zlín	48
Rakovník	47	Hradec Králové	76	Celkem Zlínský	101
Celkem Středočeský	2 790	Jičín	72	Blansko	147
Česká Lípa	169	Náchod	28	Brno	664
Jablonec nad Nisou	219	Rychnov nad Kněžnou	36	Brno-venkov	143
Liberec	446	Trutnov	18	Břeclav	70
Semily	23	Celkem Královéhradecký	230	Hodonín	30
Celkem Liberecký	857	Chrudim	84	Vyškov	35
Děčín	54	Pardubice	1 035	Znojmo	26
Chomutov	159	Svitavy	28	Celkem Jihomoravský	1 115
Litoměřice	77	Ústí nad Orlicí	94	Havlíčkův Brod	80
Louny	49	Celkem Pardubický	1 241	Jihlava	236
Most	106	Bruntál	7	Pelhřimov	138
Teplice	98	Frýdek-Místek	41	Třebíč	19
Ústí nad Labem	72	Karviná	51	Žďár nad Sázavou	30
Celkem Ústecký	615	Nový Jičín	91	Celkem Vysočina	503
Jeseník	7	Opava	42		
Olomouc	115	Ostrava	290		
Prostějov	44	Celkem Moravskoslezský	522		
Přerov	36				
Šumperk	19				
Celkem Olomoucký	221				

Zdroj: ČSÚ⁹⁵; tabulka: autorka

⁹⁴ Data – počet cizinců. Český statistický úřad [online]. [cit. 2022-03-23]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/cizinci/4-ciz_pocet_cizincu#cr

⁹⁵ Cizinci podle typu pobytu, pohlaví, státního občanství a okresu k 31. 12. 2021. Český statistický úřad [online]. [cit. 2022-03-23]. Dostupné z: [czso.cz/csu/cizinci/predbezne-udaje-zverejnovane-rs-cp](https://www.czso.cz/csu/cizinci/predbezne-udaje-zverejnovane-rs-cp)

Rozmístění Bulharů na území České republiky charakterizuje disperznost. Nejvíce jich žije v Praze – 4 921 (28,5 %), Plzni – 1 424 (8,2 %) a Pardubicích – 1 035 (6 %). Vyšší koncentrace Bulharů v r. 2021 byla také v okresech Praha-východ (671), Brno (664), Tachov (646), Mladá Boleslav (475) a Liberec (446). Bulharská migrace se v současnosti zaměřuje na větší města kvůli lepším příležitostem pracovního uplatnění.

Zdroj: Český statistický úřad⁹⁶; graf: autorka

Od 90. let 20. století se bulharská komunita v ČR neustále „omlazuje“, přičemž nová migrační vlna k tomuto procesu přispěla tím, že do České republiky přicházela především mladá generace a usazovala se zde.⁹⁷ To potvrzují i přiložené tabulky a grafy, kdy jsem pro porovnání zvolila data z let 1991 a 2020 (nejnovější data).

Tabulka 3 Věkové složení Bulharů v ČR r. 1991

Celkem	0–14	15–19	20–29	30–39	40–49	50–59	60–69	70–79	80 a více
4 487	138	60	236	467	682	691	871	277	64
%	4	1,7	6,8	13,3	19,6	19,8	25	8	1,9

Zdroj: ČSÚ⁹⁸, tabulka: autorka

Tabulka 4 Věkové složení Bulharů v ČR k 31. 12. 2020

Celkem	0–14	15–19	20–29	30–39	40–49	50–59	60–69	70–79	80 a více
17 917	1 403	417	2 018	4 120	4 647	3 374	1 355	337	244
%	7,8	2,3	11,3	23	26	18,8	7,6	1,9	1,4

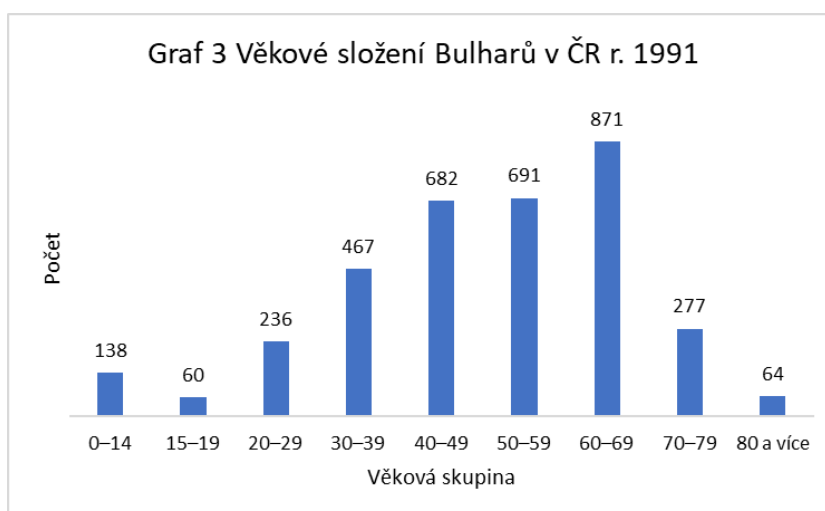
Zdroj: Ředitelství služby cizinecké policie MV ČR⁹⁹, tabulka: autorka

⁹⁶ Cizinci podle státního občanství a kraje k 31. 12. 2021. Český statistický úřad [online]. [cit. 2022-03-23]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/cizinci/predbezne-udaje-zverejnovane-rs-cp>

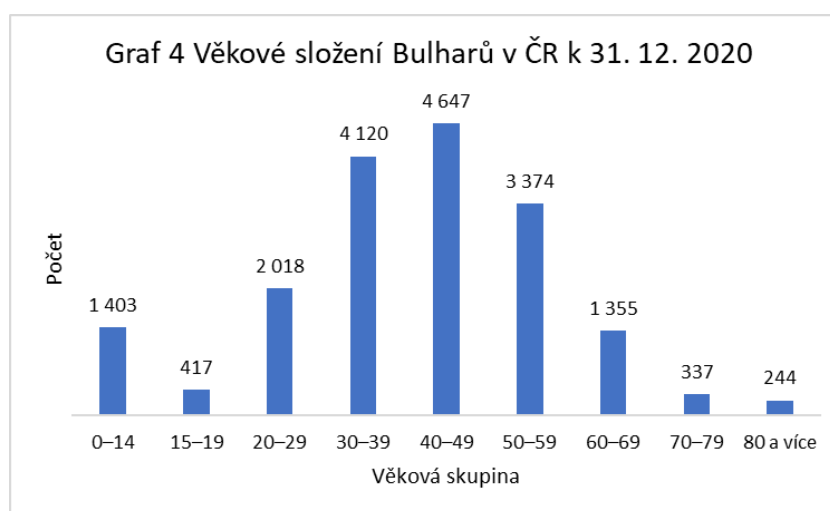
⁹⁷ GEORGIEVA, R. *Bulhaři v Čechách*, s. 45.

⁹⁸ Pramenné dílo 1991. Český statistický úřad: *Sčítání lidu, domů a bytů* [online]. [cit. 2022-05-18]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/sldb/pramenne-dilo-1991>

⁹⁹ Cizinci (bez azylantů) podle státního občanství, věku a pohlaví (v okresech): Státní občanství: Bulharsko. Český statistický úřad [online]. [cit. 2022-03-23]. Dostupné z: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jspx?_af=1&page=vystup-

Zdroj: ČSÚ¹⁰⁰; graf: autorka

Zdroj: Ředitelství služby cizinecké policie MV ČR¹⁰¹, graf: autorka

Bulharská komunita v českých zemích existuje od 20. let 20. století. Zpočátku se sama nereprodukovala a byla permanentně doplňována nově příchozími Bulhary.¹⁰² Změna nastala od r. 1995, kdy počet narozených dětí bulharského občanství představoval 1 % z celkového výpočtu narozených cizinců. Tento trend převažoval nepřetržitě až do roku 2006, kdy počet narozených dětí bulharského občanství poklesl na 0,6 %. Od roku 2007 se však už stabilně pohybuje nad 1 %, od r. 2016 nad 2 %. Z těchto dat lze vyčíst, že bulharská komunita začala mít schopnost se sama reprodukovat.

objekt&z=T&f=TABULKA&katalog=31032&pvo=CIZ10&c=v3~2__RP2020MP12DP31&v=v57599__ST
OBCAN__3228__100&v=v57709__null__null__null

¹⁰⁰ Pramenné dílo 1991. *Český statistický úřad: Sčítání lidu, domů a bytů* [online]. [cit. 2022-05-18]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/sldb/pramenne-dilo-1991>

¹⁰¹ Cizinci (bez azylantů) podle státního občanství, věku a pohlaví (v okresech): Státní občanství: Bulharsko. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2022-03-23]. Dostupné z: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jspx?_af=1&_af=1
objekt&z=T&f=TABULKA&katalog=31032&pvo=CIZ10&c=v3~2__RP2020MP12DP31&v=v57599__ST
OBCAN__3228__100&v=v57709__null__null__null

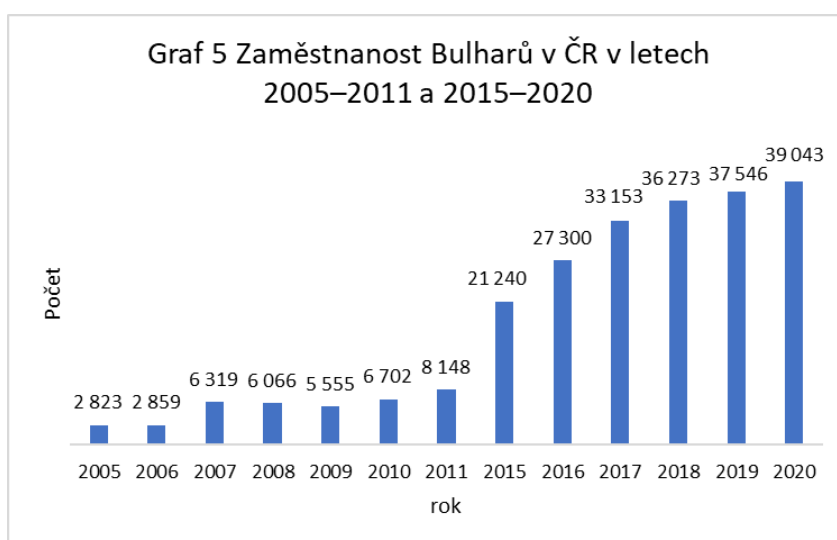
¹⁰² BITTNEROVÁ, D., MORAVCOVÁ, M. *Kdo jsem a kam patřím?*, s. 264.

Tabulka 5 Narození Bulhaři v ČR

Rok	Celkem narození cizinci v ČR	z toho Bulhaři	v %
1995	667	9	1,4
2005	1 518	17	1,1
2015	3 631	71	2
2020	4 940	115	2,3

Zdroj: ČSÚ¹⁰³; tabulka: autorka

V roce 2020 bylo v ČR zaměstnaných celkem 39 043 Bulharů, z toho 1 898 živnostníků (5 %). Podíl žen dosáhl 32 % (12 499) z počtu v ČR zaměstnaných Bulharů. K 31. 12. 2020 představovali ekonomicky aktivní Bulhaři 5,3 % z celkového počtu cizinců působících na pracovním trhu ČR.

Zdroj: ČSÚ¹⁰⁴, graf: autorka

Bulharsko r. 2007 vstoupilo do EU, což usnadnilo přístup bulharským občanům na pracovní trh ČR. Bulhaři jakožto občané EU nepotřebovali tzv. pracovní povolení.¹⁰⁵ Z přiloženého grafu je patrné, že právě v r. 2007 došlo k prudkému nárůstu ekonomicky aktivních Bulharů v ČR. Data z let 2012–2014 nemá statistický úřad k dispozici, nicméně rozdíl mezi lety 2011 a 2015 je ohromný – 13 092, a i v následujících letech počet bulharských zaměstnanců v ČR narůstá. To napovídá o zvýšeném zájmu Bulharů o uplatnění na českém trhu práce.

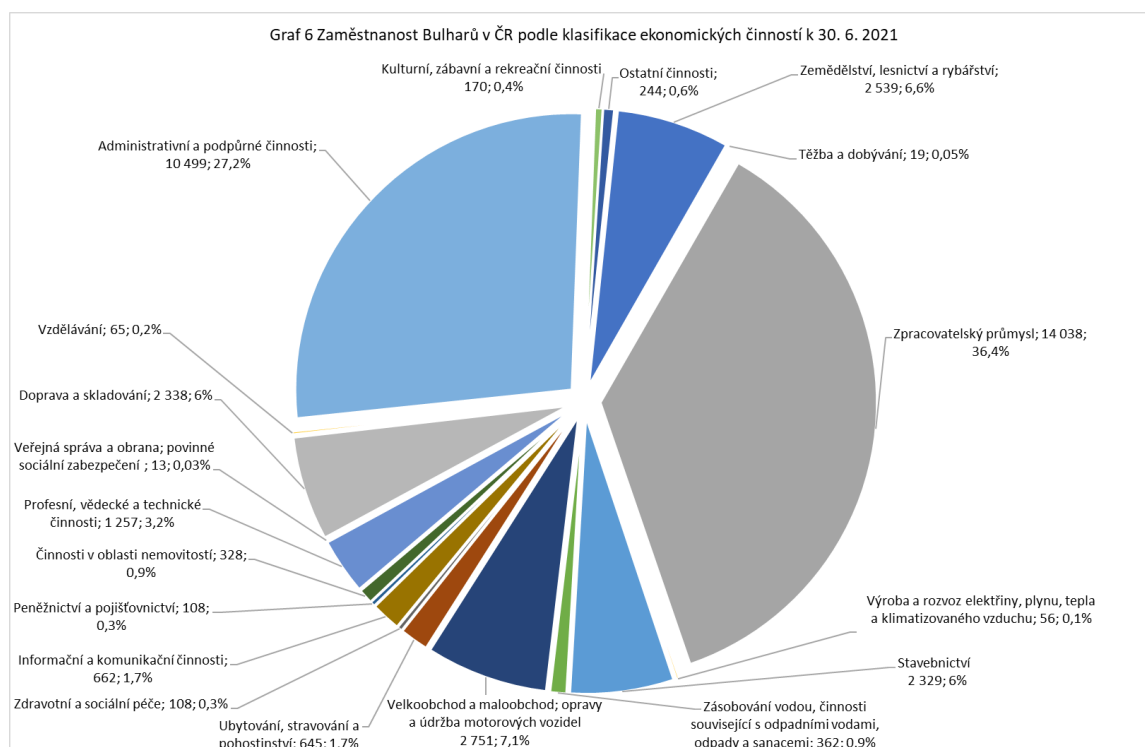
K polovině roku 2021 připadá největší zastoupení ekonomicky aktivních Bulharů zpracovatelskému průmyslu (36,4 %). Následují administrativní a podpůrné činnosti (27,2 %); velkoobchod a maloobchod; opravy a údržba motorových vozidel (7,1 %) a zemědělství, lesnictví a rybářství (6,6 %). Shodných 6 % náleží dopravě a skladování

¹⁰³ Narození cizinci v ČR podle státního občanství v letech 1995–2020. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2022-03-23]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/cizinci/4-ciz_demogr_udalosti#cr

¹⁰⁴ Zaměstnanost cizinců podle státního občanství v letech 2004–2020 (stav k 31. 12.). *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2022-03-23]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/cizinci/4-ciz_zamestnanost#cr

¹⁰⁵ GEORGIEVA, R. *Bulhaři v Čechách*, s. 48.

a stavebnictví. Nemalé je zastoupení bulharských příslušníků v profesní, vědecké a technické činnosti (3,2 %), informační a komunikační činnosti (1,7 %) a oblasti ubytování, stravování a pohostinství (1,7 %). Pod 1 % se pohybuje vzdělávání, kulturní, zábavní a rekreační činnosti, činnosti v oblasti nemovitostí, peněžnictví a pojišťovnictví, zdravotní a sociální péče, zásobování vodou, výroba a rozvoz elektřiny, plynu, tepla a klimatizovaného vzduchu. Nejmenší uplatnění je potom v sekci těžba a dobývání (0,05 %); veřejná správa a obrana, povinné sociální zabezpečení (0,03 %) a obrana, povinné sociální zabezpečení (0,03 %).¹⁰⁶

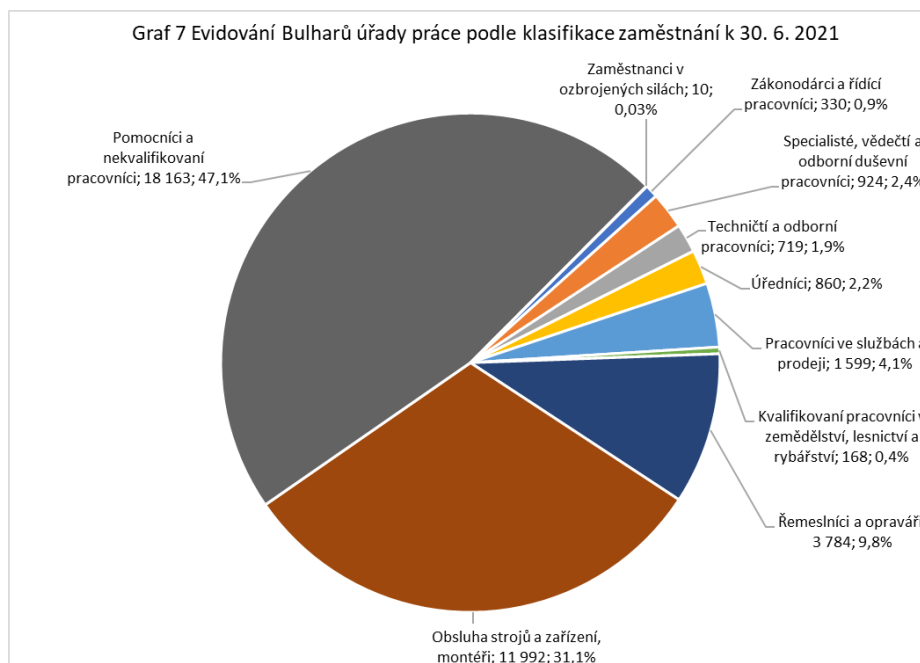
Zdroj: ČSÚ¹⁰⁷, graf: autorka

Největší počet zaměstnaných Bulharů představují pomocné síly a nekvalifikovaní pracovníci (47,1 %) a Bulhaři ve strojírenství – obsluha strojů a zařízení, montéři (31,1 %). Do následující skupiny náleží řemeslníci a opraváři (9,8 %). Další zastoupení mají Bulhaři jakožto pracovníci ve službách a prodeji (4,1 %). Následují specialisté, vědeckí a odborní duševní pracovníci (2,4 %) a úředníci (2,2 %). Méně zastoupeni jsou techničtí a odborní pracovníci (1,9 %) a zákonodárci a řídicí pracovníci (0,9 %). Nejmenší počet zaměstnaných Bulharů představují kvalifikovaní pracovníci v zemědělství, lesnictví a rybářství (0,4 %) a zaměstnanci v ozbrojených silách (0,03 %).¹⁰⁸

¹⁰⁶ Počet evidencí cizinců na úřadech práce podle státního občanství a sekci Klasifikace ekonomických činností (CZ-NACE) k 30. 6. 2021. Český statistický úřad [online]. [cit. 2022-03-23]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/cizinci/predbezne-udaje-zverejnovane-rs-cp>

¹⁰⁷ Tamtéž.

¹⁰⁸ Počet evidencí cizinců na úřadech práce podle státního občanství a CZ-ISCO k 30. 6. 2021. Český statistický úřad [online]. [cit. 2022-03-23]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/cizinci/cizinci-evidovani-urady-prace>

Zdroj: ČSÚ¹⁰⁹, graf: autorka

Postojem Bulharů k procesu integrace do české společnosti se zabývala např. Romyana Georgieva. Bulharští migranti jsou připraveni přizpůsobit svůj životní styl přijímací společnosti. Typický je pro ně postoj: „*Když ti přijdou hosté, ty se nemusíš přizpůsobovat jim, ale oni se musejí přizpůsobovat k tobě.*“¹¹⁰ Georgieva zjistila, že mezi tzv. „integrativní prvky“, jež zajišťují průběh integračního procesu, patří: pocit kulturní blízkosti s Čechy po linii slovanství, otevřenost, loajalita a tolerance a také přesvědčení bulharských příslušníků o aktivním postoji v integračním procesu a vůli k vybudování vlastní integrační strategie.¹¹¹

Nemálo Bulharů uznává slovanskou blízkost s Čechy na úrovni jazykové a kulturně-historické. Uvědomují si společný lingvistický základ českého a bulharského jazyka, vybavují si události zasahující oba národy v různých historických dobách (Velkomoravská misie, česko-bulharské kulturní vztahy za obrození a po osvobození Bulharska, souběžné probíhání socialistického režimu v obou státech v nejnovějších dějinách).¹¹² Co se týče společenské komunikace, Bulhaři zaujímají otevřený postoj při navazování kontaktů. Přátele či partnery si nacházejí nejen mezi Čechy, ale i jinými národnostmi. To, s jakou otevřeností Bulhaři navazují kontakty, významně urychluje proces integrace. Bulhaři vesměs zastávají

¹⁰⁹ Počet evidencí cizinců na úřadech práce podle státního občanství a CZ-ISCO k 30. 6. 2021. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2022-03-23]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/cizinci/cizinci-evidovani-urady-prace>

¹¹⁰ GEORGIEVA, R. Postoj Bulharů k procesu integrace do české společnosti. BITTNEROVÁ, D., MORAVCOVÁ M. *Etnické komunity: v kulturní a sociální různosti*. Praha: FHS UK, 2010. ISBN 978-80-87398-08-1, s. 117.

¹¹¹ GEORGIEVA, R. *Bulhaři v Čechách*, s. 156.

¹¹² GEORGIEVA, R. *Postoj Bulharů k procesu integrace do české společnosti*, s. 118–119.

názor, že „*cizinci jsou hosté a hosta je potřeba uvítat s příslušnou úctou.*“¹¹³ Tento postoj potvrzuje loajalitu Bulharů a jejich toleranci k cizím. Za zásadní součást integrační strategie Bulharů je považováno rovněž osvojování českého jazyka. Respondenti si uvědomovali, že bez ovládnutí jazyka majority by se v české společnosti cítili „izolovaně“, navíc by jim neznalost jazyka znesnadňovala zařizování administrativních záležitostí na českých úřadech či nalezení zaměstnání.¹¹⁴ Závěrem lze tedy říci, že Bulhaři žijící v České republice dosahují průměrného životního standardu českých občanů. V českém prostředí jsou dobře integrováni, přičemž svou integraci nechápou jako splynutí s českou společností, ale jako koexistenci s ní.¹¹⁵

¹¹³ GEORGIEVA, R. *Bulhaři v Čechách*, s. 128.

¹¹⁴ GEORGIEVA, R. *Bulhaři v Čechách*, s. 128–131.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 150.

4 Bulharská kultura

V kapitole bulharská kultura se zaměřuji na ty aspekty bulharské kultury, které hrají významnou roli při udržování identity Bulharů v českém hostitelském prostředí. Jedná se o svátky a s nimi spojené zvyky a tradice, náboženství, jazyk, hudbu a kuchyni.

4.1 Svátky a s nimi spojené zvyky a tradice

Jedněmi ze základních sebeidentifikačních znaků každé společnosti jsou svátky a výroční slavnosti a u Bulharů tomu není jinak. Důležité je říci, že většina Bulharů se staví k pravoslavné víře, a proto jsou v této kapitole představeny tradice pravoslavného obyvatelstva dnešního Bulharska. Zároveň však lze dodat, že příslušníci jiných náboženských skupin (bulharských muslimů, židů, katolíků či protestantů) mnohdy slaví některé svátky podobně nebo stejně jako pravoslavní Bulhaři.¹¹⁶ Cílem této podkapitoly je představit některé z významných bulharských svátků.

4.1.1 Nový rok (Vasiljovden)

V Bulharsku se 1. ledna slaví svátek svatého Vasila – Vasiljovden. Pravoslavná církev si v tento den připomíná památku svatého Basila Velikého.¹¹⁷ V průběhu 20. století se 1. leden stal synonymem bujarých oslav Nového roku, ale nebylo tomu tak odjakživa. Tradiční lidová kultura totiž první lednový den nevnímala jako začátek Nového roku, poněvadž za začátek roku bylo v souladu s přírodním cyklem považováno jaro.¹¹⁸

Vasiljovden bývá také označován jako Survaki či Surva. K tomuto svátku se váže několik pověr a lidových zvyků. Jedna z pověr říká, že jaké počasí bude v tento den, takové bude po celý rok. Celá rodina hází do ohně větvičky dřínu a toho, jehož větvička zapraská a nadskočí, bude po celý rok provázet zdraví. Pokud některý ze členů rodiny v průběhu novoroční večeře kýchně, považuje se to za dobré znamení. Peče se také obřadní chléb, v němž je ukryta stříbrná mince – ten, kdo ji najde, bude mít v daném roce štěstí a bude zdravý. Vedle těchto zvyků je Vasiljovden spojen také s koledováním (survakane).

4.1.2 Trifon Zarezan

Svatý Trifon se slaví 14. února, svátek se označuje jako Trifon Zarezan. Jedná se o oblíbený svátek Bulharů, který je spojený s ořezáváním vinné révy a řadou spirituálních praktik, které mají zajistit dobrou úrodu vína.¹¹⁹ „*Trifon se nazývá Zarezan kvůli zařezávání vinic, kdy pop osvětlí vinici vodou. Tradičně se udělají zářezy na třech stéblech, ty se stejně*

¹¹⁶ TONČEVA, V. M. *Tradicionni praznici na Bălgarite: Tradiční svátky Bulharů*. Praga: Sduženie "Zaedno", 2015. ISBN 978-80-260-9290-2, s. 5.

¹¹⁷ Basileos Veliký, jeden ze tří církevních otců spolu s Gregoriem z Nazianzu a Janem Zlatoústým.

¹¹⁸ TONČEVA, V. M. *Tradiční svátky Bulharů*, s. 5–7.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 7.

*jako i kořeny révy polijí vínem s požehnáním: Kolik kapek vína, tolik fůr hroznů!*¹²⁰ V tento den, kdy slaví vinaři, se pije víno, volí se král vinic a důležité je, aby stůl překypoval, jelikož se k tomuto svátku váže pověra, která říká, že čím více jídla je na stole, tím více budou obtěžkány vinice.¹²¹

4.1.3 Baba Marta

Baba Marta je bulharským svátkem spojeným s lidovou oslavou příchodu jara. Slaví se 1. března a zajímavostí je, že se s touto postavou setkáme nejen v Bulharsku, ale také v Makedonii, Řecku či Moldavsku.¹²² V tento den se Bulhaři zdobí martenicami¹²³, jelikož věří, že jim to přinese zdraví a sundávají je ve chvíli, kdy poprvé zahlédnou čápa či vlašťovku. Pak martenice uváží na rozkvetlý ovocný strom, nebo uloží pod kámen.¹²⁴ Na svátek Baba Marta se také vyrábí panáčky: bílý chlapeček (pijo) a červená holčička (penda). Stejně jako u marteniček je bílá barva symbolem štěstí, čistoty a červená života.¹²⁵ Aby si lidé zajistili shovívavost Baby Marty, tak v tento den v brzkých ranních hodinách uklízí dům a na dvůr pověsí červenou látku místo prádla. Baba Marta (měsíc březen) představuje v lidových pověrách sestru Velkého a Malého Sečka (leden a únor). Hněvá se na ně, jelikož jí vypili víno a dělají neplechu. Proto je počasí v březnu tak proměnlivé – Baba Marta neustále střídá nálady a často se mračí.¹²⁶

4.1.4 Velikonoce (Velikden)

Velikonoce jsou největším křesťanským svátkem, jehož oslavy jsou velmi bohaté a pestré. Jedná se o svátek pohyblivý, jenž se slaví první neděli po prvním jarním úplňku. V tento den si křesťané připomínají ukřižování a poté zmrtnýchvstání Ježíše Krista. Velikonoce nahradily původní pohanské oslavy jarní rovnodennosti.¹²⁷

S tímto svátkem se pojí všelijaké lidové tradice. Na Velký čtvrtek¹²⁸ Bulhaři barví vejce a pečou mazance. Tradičně jsou velikonoční vejce barvena na červenou, přičemž první červeně obarvené vejce bývá uchováno před domácí ikonou. Tímto vejcem se pomazávají tváře dětem se slovy: „*Červený chlapec nebo děvče! Vítejte bílé a červené Velikonoce! Budiž zdravé, bílé a červené! Jako je červené vejce, ať je červené mé dítě!*“¹²⁹ Mezi oblíbené

¹²⁰ Tamtéž, s. 35.

¹²¹ Tamtéž.

¹²² Tamtéž, s. 5.

¹²³ Nejčastěji červenobílé amulety vytvořené spojením nití; váží se např. na zápěstí, na krk či na větvě stromů. Červená symbolizuje život a krev, bílá čistotu a štěstí. Jsou symbolem jara, zdraví a dlouhého života. Termín martenica je odvozen od slova mart, což znamená březen.

¹²⁴ TONČEVA, V. M. *Tradiční svátky Bulharů*, s. 39.

¹²⁵ BITTNEROVÁ, D., MORAVCOVÁ, M. *Etnické komunity v české společnosti*. Praha: Ermat, 2006. ISBN 80-903086-7-8, s. 291.

¹²⁶ TONČEVA, V. M. *Tradiční svátky Bulharů*, s. 39.

¹²⁷ Tamtéž, s. 6.

¹²⁸ V České republice to je Zelený čtvrtek.

¹²⁹ TONČEVA, V. M. *Tradiční svátky Bulharů*, s. 45.

tradice patří tukaní se vejci. Ten, jehož vajíčko se nerozbije, bude během roku nejzdravější a nejodolnějším vajíčkem se říká bojovník. Lidé také rozhazují skořápky z červených vajec po polích, aby se urodilo, také je přidávají do krmení dobytka.¹³⁰

4.1.5 Gergjovden

Gergjovden neboli svátek svatého Georgiho / Jiřího se slaví 6. května. V tento den slaví pravoslavná církev den svatého Jiří Vítězného¹³¹. Gergjovden vedle pravoslavných Bulharů slaví také Bulhaři muslimové, Turci i Romové.¹³² Jedná se sice o svátek církevní, ale jsou s ním spojené rovněž obřady s přírodními prvky a kultem plodnosti, což ukazuje na původní širší význam.¹³³

Tímto svátkem začíná letní polovina hospodářského (zemědělského) roku. „*Sv. Georgi je vládcem jarní vláhy a úrody – vítězstvím nad drakem otevírá prameny, chodí a kontroluje pole a osevy. Je patronem zemědělců, ovčáků a stád.*“¹³⁴ Pojí se s ním celá řada rituálů, které mají lidem i dobytku zajistit zdraví a úrodu na polích. V noci z 5. na 6. května lidé vycházejí na louky, kde se válejí v ranní rose (někteří ji i pijí). Déšť na Gergjovden je považován za obzvláště úrodný – „*co kapka, to zlaták*“.¹³⁵ V tento den se stáda poprvé vyvádějí na pastvu, děti jsou buzeny symbolickým uhozením zelenou větvíčkou přes deku, hospodáři obcházejí pole s prvním červeným vejcem, jež bylo obarveno o Velikonocích, a následně ho zahrabou v jeho středu, aby bylo úrodné. Po celý den se lidé veselí a tancují gergjovdenské tance (chora).¹³⁶

4.1.6 Štědrý den a Vánoce (Koleda)

Vánoce neboli Koleda v Bulharsku vrcholí ve dnech 24.–25. prosince, tedy stejně, jako tomu je v českých zemích. Na rozdíl od naší země však Bulhaři slaví svátek svatého Štěpána o den později čili 27. 12. Vánoční zvyky a obřady mají v zásadě podobný charakter jako u katolíků. Ve 20. století vzrostla popularita Vánoc natolik, že u široké veřejnosti v mnoha směrech překonala dříve dominantní Velikonoce.¹³⁷

I s Vánoci se pojí celá řada zvyků. Na Štědrý večer se do ohně hází tzv. badnik, což je silné poleno, jež musí hořet celou noc. Dalším zvykem je vcházení (polazvane) – ten, kdo do domu vejde první, přinese buď štěstí, nebo neštěstí. Odpoledne 24. prosince a také v noci chodí děti a mládenci po domech koledovat. O Vánocích se také provádí rituální pohrožení

¹³⁰ Tamtéž.

¹³¹ Mučedník za křesťanskou víru, který žil ve 3. století.

¹³² TONČEVA, V. M. *Tradiční svátky Bulharů*, s. 45.

¹³³ Tamtéž, s. 6.

¹³⁴ Tamtéž, s. 45–47.

¹³⁵ Tamtéž, s. 47.

¹³⁶ Tamtéž.

¹³⁷ Tamtéž, s. 7.

ovocným stromům, aby rodily.¹³⁸ Tradičně se peče banica, což je pečivo, do kterého se o Vánocích schovávají lístečky s popisky „šťěstí“, „zdraví“, „peníze“... a také mince. Nesmí se jíst maso, přičemž v Bulharsku je za maso považována i ryba.¹³⁹ Ruským a českým prostřednictvím přišel do Bulharska jiný vánoční zvyk – vánoční ozdobený stromek. Oslavy Vánoc trvají tři dny. Poslední, třetí den, se slaví Stefanovden. Je to poslední svátek v roce. Rodiny se scházejí, oslavují, zpívají písně a veselí se.¹⁴⁰

4.1.7 Svátek sv. Cyrila a Metoděje a bulharské osvěty, kultury a slovanského písemnictví

Svátek sv. Cyrila a Metoděje a bulharské osvěty, kultury a slovanského písemnictví se slaví 24. května. Historie tohoto svátku začíná v 50. letech 19. století, kdy učitelé bulharské střední školy v Plodivu (Eparchiální škola sv. Cyrila a Metoděje) přišli s nápadem připomenout si školní slavností svátek patronů školy, čímž by zviditelnili bulharskou střední školu na pozadí plovdivských škol řeckých. Následně se tato školní cyrilometodějská slavnost šířila do dalších center škol v Bulharsku.¹⁴¹ Na počátku své existence znamenala „symbolickou prezentaci a) národní svébytnosti, b) hrdosti na kulturní odkaz sv. Cyrila a Metoděje a c) zápasu o osamostatnění v době vzniku slavnosti spojeného s bojem o samostatnou bulharskou pravoslavnou církev.“¹⁴² Po druhé světové válce se slavnost stala jednoznačně holdem vzdělání a „trvalým připomenutím rozhodujícího bulharského podílu na vzniku slovanského písemnictví a prvních dvou podob slovanského písma (hlaholice, cyrilice), z něhož jsou odvozeny všechny varianty současné azbuky.“¹⁴³ V tomto ideovém pojetí se slavnost v Bulharsku udržela dodnes.¹⁴⁴

Vedle výše představených svátků považuji za důležité alespoň zmínit datum 3. března, kdy se slaví státní svátek Bulharska – osvobození Bulharska od osmanské nadvlády.¹⁴⁵

4.2 Náboženství

Bulharsko je zemí, v níž panuje naprostá svoboda vyznání. Tato demokratická koncepce je zakotvena v bulharské ústavě. Bulharská ústava dále uvádí, že východní pravoslavné křesťanství je v Bulharské republice považováno za tradiční náboženství.¹⁴⁶ Pravoslavných

¹³⁸ Tamtéž, s. 71.

¹³⁹ BITTNEROVÁ, D., MORAVCOVÁ, M. *Etnické komunity v české společnosti*, s. 292.

¹⁴⁰ TONČEVA, V. M. *Tradiční svátky Bulharů*, s. 71.

¹⁴¹ BITTNEROVÁ, D., MORAVCOVÁ, M. *Etnické komunity: Balkánské cesty díl II*. Praha: FHS UK, 2015. ISBN 978-80-87398-81-4, s. 151.

¹⁴² BITTNEROVÁ, D., MORAVCOVÁ, M. *Etnické komunity: Balkánské cesty díl II*, s. 151–152.

¹⁴³ Tamtéž, s. 152.

¹⁴⁴ Tamtéž.

¹⁴⁵ Bulharská národnostní menšina. *Vláda České republiky* [online]. Praha: Vláda ČR, (c) 2009-2022 [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rnm/mensiny/bulharska-narodnostni-mensina-16103/>

¹⁴⁶ Constitution. *NATIONAL ASSEMBLY OF THE REPUBLIC OF BULGARIA* [online]. National Assembly of the Republic of Bulgaria, © 2021 [cit. 2022-03-17]. Dostupné z: <https://www.parliament.bg/en/const>

křesťanů je nejvíce, asi 66,9 % populace.¹⁴⁷ Druhou největší náboženskou komunitou po pravoslavných jsou muslimové, kterých je asi 13,9 % (vedle příslušníků turecké menšiny mezi ně patří Pomaci¹⁴⁸ a také část Romů).¹⁴⁹ 17 % Bulharů je bez vyznání, 1,25 % představují protestanti a 0,83 % římská katolíci.¹⁵⁰

Bulharská pravoslavná církev hrála klíčovou roli při zachování bulharské kultury během osmanské nadvlády, jelikož se ujala funkce ochránce etnika, jazyka a tradice. Po kodifikaci Bulharského Exarchátu r. 1870 dokonce působila jako svérázné bulharské ministerstvo světové kultury a školství. Pravoslaví stále patří mezi nedílné součásti bulharské tradice, jež by bez něj byla neúplná. Postupem času si Bulhaři k církvi vybudovali jakýsi důvěrný vztah, nebojí se jí a do kostela chodí proto, že jim to dělá radost (nikoli z povinnosti).¹⁵¹

4.3 Jazyk

Bulharština je klasifikována jako jazyk patřící do slovanské rodiny jazyků, konkrétně v rámci této rodiny patří mezi jihoslovanské jazyky stejně jako bosenština, chorvatština, makedonština, srbština a slovinština. První písemné dokumenty v bulharštině pocházejí z 9. století n. l., což dokazuje, že bulharština se jako vlastní jazyk vyvinula již brzy.¹⁵² Moderní literární jazyk, založený na lidové mluvené bulharštině, byl standardizován poté, co se Bulharsko r. 1878 osamostatnilo z turecké nadvlády.¹⁵³ Zdaleka největší část bulharské slovní zásoby je odvozena ze slovanských kořenů, nicméně existují i slova přejatá z řečtiny a turečtiny. V modernější době se do bulharštiny dostalo mnoho anglických slov z oblasti technologie, sportu, módy, umění, hudby a popkultury. Bulharština používá ke psaní cyrilici. V současnosti bulharsky mluví asi 10–12 milionů lidí po celém světě, přičemž většina z nich (cca 7 milionů) žije v Bulharské republice.¹⁵⁴

4.4 Hudba

V současnosti představuje hlavní proud moderní hudby v Bulharsku komerčně úspěšný pop-folk neboli čalga. Samotní Bulhaři k čalze říkají, že „jsou to většinou písničky o lásce, nevěře, penězích a tak. Písničky se hodně kopírují – vezme se písnička z Turecka, Řecka nebo

¹⁴⁷ Základní informace o Bulharské republice. *Bulharsko.proweb.cz* [online]. [cit. 2022-03-17]. Dostupné z: <https://bulharsko.proweb.cz/zakladni-informace>

¹⁴⁸ Poturčení Bulhaři, kteří v době turecké nadvlády přijali Islám.

¹⁴⁹ VAĐURA, P. Náboženství v zemích EU: Bulharsko. *Český rozhlas* [online]. © 1997-2022 [cit. 2022-03-17]. Dostupné z: <https://temata.rozhlas.cz/nabozenstvi-v-zemich-eu-bulharsko-8022383>

¹⁵⁰ Základní informace o Bulharské republice. *Bulharsko.proweb.cz* [online]. [cit. 2022-03-17]. Dostupné z: <https://bulharsko.proweb.cz/zakladni-informace>

¹⁵¹ BITTNEROVÁ, D., MORAVCOVÁ, M. *Diverzita etnických menšin*, s. 339.

¹⁵² Bulgarian – a South Slavic language. *17 Minute Languages* [online]. [cit. 2022-03-16]. Dostupné z: <https://www.17-minute-languages.com/en/blog/learn-more-about-the-bulgarian-language/>

¹⁵³ AGER, S. Bulgarian (Български). *Omniglot* [online]. Copyright © 1998-2022 [cit. 2022-03-16]. Dostupné z: <https://omniglot.com/writing/bulgarian.htm>

¹⁵⁴ Bulgarian – a South Slavic language. *17 Minute Languages* [online]. [cit. 2022-03-16]. Dostupné z: <https://www.17-minute-languages.com/en/blog/learn-more-about-the-bulgarian-language/>

*Srbska a přeloží se do bulharštiny. ... Jsou to vždycky ty ohnivý rytmy a tak, to je čalga.*¹⁵⁵ Bulharská hudba má jiný rytmus než hudba česká. Je hravější, orientálnější, rychlejší a dle některých Bulharů i zábavnější.¹⁵⁶ Za hvězdu bulharské čalgy lze považovat zpěvačku vystupující pod uměleckým jménem Gloria.¹⁵⁷

4.5 Kuchyně

Bulharskou kuchyni lze označit za jednu z nejzdravějších kuchyní v Evropě. Je to dáno používanými surovinami a jejich úpravou¹⁵⁸ – v Bulharsku je díky příznivým klimatickým podmínkám dostatek kvalitní zeleniny, ovoce i bylinek.¹⁵⁹ Pokrmy jsou připravovány šetrně na slunečnicovém oleji, jídla jsou lehká. Tradiční bulharské pokrmy obsahují velké množství zeleniny a vařené či grilované maso, téměř do všech pokrmů bývá přidáno tradiční bulharské koření čubrica (směs koření obsahující saturejku, pískavici a také např. libeček, chilli papričky, papriku, petržel, celer, kukuřičnou mouku či sůl). Bulhaři často konzumují mléko a mléčné výrobky – především sýry (typický je např. měkký bílý sýr sirene, jenž je podobný balkánskému sýru či fetě) a jogurty. Zajímavostí je, že to bylo právě Bulharsko, jež dalo světu jogurt.¹⁶⁰ Na rozdíl od české kuchyně jsou bulharská jídla více kořeněná a sladkosti obsahují více cukru.¹⁶¹

Mezi bulharská národní jídla patří bob čorba (kořeněná fazolová polévka), šopský salát či tarator (studená polévka z kyselého mléka, okurek, česneku, ořechů, kopru a olivového oleje). K dalším tradičním bulharským pokrmům patří kebabčeta (na rožni opékané šišky ze sekaného masa, jež jsou silně kořeněné), kavarma (čubricou kořeněné dušené maso se zeleninou),¹⁶² musaka (jídlo tvořené několika na sebe kladenými a zapečenými vrstvami různých surovin, mj. brambor, masa a zeleniny), gjuveč (tradiční masový a zeleninový dušený pokrm připravovaný v keramické nádobě) či banica (pečivo z tenkého odlupujícího se filo těsta¹⁶³, mezi jehož jednotlivé vrstvy se vkládají šlehaná vejce, bílý sýr a jogurt). Mezi oblíbené bulharské sladkosti patří baklava (zákusek tvořený z několika vrstev filo těsta s oříšky a medem), mekica (pokrm z hněteného těsta, jež se smaží v oleji; v Bulharsku se

¹⁵⁵ BITTNEROVÁ, D., MORAVCOVÁ, M. *Etnické komunity v české společnosti*, s. 296.

¹⁵⁶ Tamtéž.

¹⁵⁷ KAČENA, Š. Čalga aneb bulharský turbofolk. *Hospodářské noviny* [online]. Economia, © 1996-2022 [cit. 2022-03-17]. Dostupné z: <https://hn.cz/c1-23188075-calga-aneb-bulharsky-turbofolk>

¹⁵⁸ Bulharsko – místní kuchyně. *Invia.cz* [online]. © 2000–2022 [cit. 2022-03-17]. Dostupné z: <https://www.invia.cz/bulharsko/mistni-kuchyne/>

¹⁵⁹ ŽELIEZKO, P. Bulharská kuchyně. *Mundo.cz* [online]. [cit. 2022-03-17]. Dostupné z: <https://www.mundo.cz/bulharsko/kuchyne>

¹⁶⁰ Bulharsko – místní kuchyně. *Invia.cz* [online]. © 2000–2022 [cit. 2022-03-17]. Dostupné z: <https://www.invia.cz/bulharsko/mistni-kuchyne/>

¹⁶¹ BITTNEROVÁ, D., MORAVCOVÁ, M. *Etnické komunity v české společnosti*, s. 295.

¹⁶² Tamtéž.

¹⁶³ Nekvašené těsto z mouky, vody a oleje.

pojídá nejčastěji s cukrem, medem, jogurtem či sýrem sirene), lokum (lepivá cukrovinka ze škrobu a cukru podobná želé, bývá obalená v práškovém cukru), rovněž palačinky jsou v Bulharsku velmi oblíbené.¹⁶⁴ Bulharská vína (zvláště červená) jsou označována za jedny z nejlepších v celoevropském měřítku. K typickým lihovinám patří rakije (vinná pálenka), menta (mátový likér), mastika (anýzový likér) či boza (nápoj z mírně zkvašené pšenice či prosa). Mezi teplými nápoji mají Bulhaři v oblibě espresso, čaje preferují bylinkové.¹⁶⁵

¹⁶⁴ ŽELIEZKO, P. Bulharská kuchyně. *Mundo.cz* [online]. [cit. 2022-03-17]. Dostupné z: <https://www.mundo.cz/bulharsko/kuchyne>

¹⁶⁵ Bulharsko – místní kuchyně. *Invia.cz* [online]. © 2000–2022 [cit. 2022-03-17]. Dostupné z: <https://www.invia.cz/bulharsko/mistni-kuchyne/>

5 Bulharské kulturní spolky a instituce v ČR

V České republice působí v současné době několik organizací, jejichž cílem je rozvíjet a podporovat bulharskou kulturu a identitu v českém prostředí, udržovat česko-bulharské vztahy, šířit kulturní znalosti prostřednictvím nejrůznějších kulturních a společenských akcí či udržovat tradice a jazyk. Převážná většina těchto organizací pořádá oslavu tradičních bulharských svátků.¹⁶⁶ Následující podkapitoly se zaměřují na několik vybraných spolků, které v ČR působí v současnosti. Součástí kapitoly je také představení dvou bulharských institucí působících v ČR – Bulharské základní školy a gymnázia Dr. Petra Berona a Bulharské kulturní instituce.

5.1 Asociace bulharských spolků v ČR (ABS)

Asociace bulharských spolků byla oficiálně uznána r. 2016 jakožto následnický spolek Bulharské kulturně-osvětové organizace v ČR (BKOO). Sídli v Praze a sdružuje celkem deset regionálních klubů: v Praze, Brně, Ostravě, Plzni, Ústí nad Labem, Olomouci, Mladé Boleslavi, Hořovicích, Kladně a Mostě.¹⁶⁷ ABS si zachovala základní principy první bulharské organizace Bulharská sedjanka, tj. „*udržovat a popularizovat duchovní hodnoty bulharského národa, uchovávat národní identitu a sebevědomí, být mostem pro kulturní výměnu, tradice a bulharsko-českou vzájemnost.*“¹⁶⁸

V rámci této organizace, kterou v ČR považují za zásadní, se nejprve krátce zaměřím na některé významné události z její minulosti. BKOO byla založena r. 1948 jako nástupnická organizace Bulharské sedjanky. V minulosti se zasloužila o to, že umožnila několika desítkám studentů bulharských vysokých škol přijíždět do Československa na studijní pobyty. Významným počinem BKOO v Praze ve spolupráci s bulharským velvyslanectvím bylo otevření Bulharské základní školy v Praze Dejvicích r. 1948.¹⁶⁹ Zvláště významným rokem pro činnost organizace byl rok 2000, kdy oslavila 120. výročí své existence. V rámci oslav tohoto výročí uspořádala BKOO ve dnech 9.–11. května 2000 kongres, kterého se mj. zúčastnili hosté z Bulharské republiky v čele s viceprezidentem Todorem Kavaldžievem. S konáním kongresu se pojí další významná událost. Historická obec Mikulčice, kde se nachází pamětní deska sv. Metoděje a muzeum, které se věnuje činnosti bratrů Cyrila

¹⁶⁶ Bulharská menšina. *Národnostní menšiny v Praze* [online]. Praha: Magistrát Hlavního města Prahy, © 2020 [cit. 2022-01-09]. Dostupné z: <https://prahanarodnostni.eu/narodnostni-mensiny/jednotlive-narodnostni-mensiny/bulharska-mensina>

¹⁶⁷ АБС в Република Чехия. *Asociace bulharských spolků v ČR* [online]. Praha: Bulgarian Cultural Education Organization in the Czech Republic, © 2009 [cit. 2022-02-08]. Dostupné z: http://www.bgklub.cz/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=25&Itemid=50&lang=cs

¹⁶⁸ MOTEJLOVÁ-MANOLOVA, M. *Uchováno v paměti*, s. 65.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 11–17.

a Metoděje, byla učiněna místem každoročních poutí. A co je podstatné, první taková pouť se uskutečnila v době, kdy probíhaly oslavy výročí BKO. Tato událost se poté stala tradicí spojující krajskou organizaci a Bulhary žijící v České republice s historickými kořeny. Roku 2001 se akce BKO v České republice rozrostly o další tradici. 21. listopadu 2001 se uskutečnilo v Bulharském klubu v Praze setkání žen ze smíšených bulharsko-českých rodin. Na tomto setkání byl den 21. listopadu vyhlášen Dnem česko-bulharských rodin.¹⁷⁰ Datum bylo vybráno z toho důvodu, že 21. listopadu se slaví křesťanský svátek Obětování Panny Marie, jenž je známý jako Den křesťanské rodiny.¹⁷¹

Asociace bulharských spolků se každoročně spolupodílí na organizaci Mikulčické cyrilometodějské slavnosti a Festivalu pěveckých sborů národnostních menšin v Praze.¹⁷² Dodnes vydává dvojjazyčný česko-bulharský časopis *Roden glas*, je jedním ze zakladatelů Fotbalového turnaje menšin, jehož počátky spadají do r. 1998. Počínaje rokem 1998 pořádá Magistrát hlavního města Prahy folklorní festival „Praha – srdce národů“. Na jeho pořádání se aktivně podílí také ABS, s jejíž pomocí na festivalu vystoupily soubory např. ze Sofie, Etropole či Staré Zagory. ABS zároveň trvale podporuje akce Bulharského kulturního institutu.¹⁷³ Spolupracuje také s bulharskou školou v Praze, mj. společně slaví některé bulharské svátky (např. Vánoce, svátek sv. Cyrila a Metoděje či Mezinárodní den dětí).¹⁷⁴

5.2 Bulharská pravoslavná obec v ČR

Bulharská pravoslavná obec v ČR zahájila svoji činnost r. 2001. Pořádá nejrůznější aktivity s multikulturní tematikou, jako jsou semináře, přednášky, diskuse, výstavy či společenské večery v duchu pravoslavných tradic. Velké oblibě se těší také workshopy, v rámci nichž si jejich účastníci vyrábějí např. marteničky (svátek Baba Marta), velikonoční či vánoční dekorace (survačky). Pro tuto organizaci je typické, že je pořadatelem festivalových dnů „Víra, Naděje, Láska a Moudrost – všechno to, co nás sbližuje“.¹⁷⁵ Jejimi členy jsou občané, kteří „*se hlásí k pravoslavné bulharské tradici spolu s dalšími, již se hlásí ke stejnému vyznání za účelem zachování a rozvoje pravoslavné kultury a základních prvků své identity, zejména jazyka, tradic a kulturního dědictví.*“¹⁷⁶

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 18–19.

¹⁷¹ TONČEVA, V. M. *Tradiční svátky Bulharů*, s. 65.

¹⁷² Bulharská menšina. *Národnostní menšiny v Praze* [online]. Praha: Magistrát Hlavního města Prahy, © 2020 [cit. 2022-01-09]. Dostupné z: <https://prahanarodnostni.eu/narodnostni-mensiny/jednotlive-narodnostni-mensiny/bulharska-mensina>

¹⁷³ MOTEJLOVÁ-MANOLOVA, M. *Uchováno v paměti*, s. 12–19.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 17.

¹⁷⁵ Bulharská menšina. *Národnostní menšiny v Praze* [online]. Praha: Magistrát Hlavního města Prahy, © 2020 [cit. 2022-01-09]. Dostupné z: <https://prahanarodnostni.eu/narodnostni-mensiny/jednotlive-narodnostni-mensiny/bulharska-mensina>

¹⁷⁶ Tamtéž.

5.3 Soubor bulharských lidových tanců Pirin

Název spolku, jehož počátky jsou kladeny do r. 2001, je odvozen od jednoho z nejznámějších bulharských pohoří – Pirinu, k němuž se váže pověst, že zde sídlí Perun.¹⁷⁷ Iniciativu ke vzniku spolku vyvinula skupina mladých lidí, již měli zájem o znovuzrození bulharského folkloru v Česku, a kteří chtěli navázat na činnost bulharského souboru, jenž působil v 50. a 60. letech 20. století v Brně. Mezi členy souboru najdeme Bulhary, potomky ze smíšených manželství a také Čechy a Slováky se zájmem o bulharskou kulturu a folklór. Soubor si klade za cíl podporovat a rozvíjet bulharskou kulturu a identitu a propagovat ji před českou společností či udržovat česko-bulharské přátelské vztahy. Zabývá se také reklamní a publikační činností, osvětovou a vzdělávací činností (taneční semináře, folklórní vystoupení, oslavy bulharských svátků).¹⁷⁸ Repertoár je tvořen především z autentických lidových tanců, jež se těší velké oblibě po celém území Bulharska. Lidové tance neboli chora jsou typické svou dynamikou a nepravidelným rytmem.¹⁷⁹

5.4 Zaedno

Spolek Zaedno je dobrovolná, nezisková a nepolitická organizace, která si klade za cíl „*udržovat, popularizovat a propagovat bulharskou kulturní tradici a jazyk; podílet se na udržování kulturní kontinuity bulharské komunity v České republice; pracovat s dětmi a mládeží, prohlubovat poznatky o bulharské kultuře, tradicích, jazyce, dějinách a vést je k multikulturnímu porozumění, toleranci a dobrému vztahu k oběma kulturním a etnickým tradicím a podílet se na prohlubování česko-bulharských kulturních a společenských vztahů a tím prohlubovat mezikulturní vztahy.*“¹⁸⁰ Těchto cílů spolek dosahuje tím, že organizuje nejruznější kulturní, informační a vzdělávací akce s bulharskou a multikulturní tematikou, na nichž ukazuje rozmanitost bulharské a balkánské kultury.

Akce, které Zaedno pořádá, bývají zajímavé nejen pro Bulhary, ale také pro Čechy či cizince žijící v Praze. Jedním ze zásadních projektů je pražský Trifon Zarezan, bulharský ples a svátek vína.¹⁸¹ Duchovní matkou tohoto projektu byla Bojka Dobreva.¹⁸² Slavnost se v Praze koná pravidelně kolem půlky února od r. 2003 a zajímavostí je, že se stala

¹⁷⁷ Slovanský bůh hromu.

¹⁷⁸ ŠEJK, A. O souboru. *Soubor bulharských lidových tanců PIRIN* [online]. [cit. 2022-01-08]. Dostupné z: <http://www.pirin.cz/onas.php>

¹⁷⁹ Tamtéž.

¹⁸⁰ Stanovy Spolku Zaedno. *Zaedno.org* [online]. © 2012 [cit. 2022-01-11]. Dostupné z: https://www.zaedno.org/images/o_zaedno/Zaedno-stanovy-potvrzene-2018.pdf

¹⁸¹ O Zaedno. *Zaedno.org* [online]. © 2012 [cit. 2022-01-11]. Dostupné z: <https://www.zaedno.org/o-zaedno/o-zaedno-detail/o-zaedno>

¹⁸² Bojka Dobreva byla jednou ze spoluzakladatelek Občanského sdružení Zaedno a několik let i jeho předsedkyní. Zahynula tragicky v roce 2007 ve věku pouhých 31 let. V roce 2008 o ní byl natočen film Bojka, který je na stránkách Zaedna dostupný s českými titulky.

„vyhledávanou alternativou komerčního a kýčovitého Valentýna“¹⁸³ jak pro Bulhary a Balkánce, kteří v ČR žijí, tak také pro některé mladé Čechy žijící v Praze. Součástí této slavnosti jsou ochutnávky proslulých odrůd bulharských vín a pochutin balkánské kuchyně, taneční a pěvecká vystoupení souborů z České republiky i z Bulharska, vrcholem slavnosti bývá výběr cara vína Trifona Zarezana pro daný rok.¹⁸⁴

Spolek Zaedno je také činný v publikační činnosti. Vydává publikace pro děti a mládež z bulharské menšiny v bulharském i českém jazyce a česko-bulharské populárně naučné publikace zaměřené na tradiční bulharský folklor.¹⁸⁵ Vedle těchto publikací za zmínku stojí ještě projekt Spolku Zaedno – Kamarádi. Mezi součásti tohoto projektu patří např. časopis *Kamarádi*, jenž vychází nepřetržitě od roku 2012 či celostátní dětská soutěž „Vícejazyčnost je Bohatství“ na podporu čtení a psaní ve druhém jazyce.¹⁸⁶

Při Spolku Zaedno vznikl v roce 2003 soubor bulharských lidových tanců Bulgari. Repertoár tvoří chora a také různé choreografie na vystoupení, které vycházejí z lidových tanců. Soubor pořádá kurzy bulharských lidových tanců, na nichž vedle tance dochází k výměně informací o folkloru a o udržování národních tradic.¹⁸⁷

Vedle výše zmíněných spolků za zmínku stojí ještě spolek Vazraždane, jenž vydává časopis *Balgari*, který je psán prioritně v bulharštině. Časopis informuje jak o dění v Bulharsku, tak o událostech týkajících se bulharské menšiny v ČR.¹⁸⁸ Vedle toho pořádá jazykové kurzy, zaměřuje se na práci s dětmi v oblasti vzdělávání, nabízí kulturní a osvětové programy. Je zřizovatelem sobotní školy Čtu, píšu a mluvím bulharsky.¹⁸⁹

5.5 Bulharský kulturní institut (BKI)

Bulharský kulturní institut sídlí v Praze, jeho současnou ředitelkou je Galina Todorova. Jedná se o oficiální kulturní instituci Bulharské republiky v ČR, která patří mezi zahraniční Kulturní instituty spadající pod bulharské Ministerstvo kultury. Cílem této instituce je „prezentovat bulharskou kulturu a kulturně-historické dědictví a posilovat dobré jméno

¹⁸³ O svátku vína. *Zaedno.org* [online]. © 2012 [cit. 2022-01-11]. Dostupné z: <https://www.zaedno.org/trifon/o-svatku-vina>

¹⁸⁴ Tamtéž.

¹⁸⁵ Bulharská menšina. *Národnostní menšiny v Praze* [online]. Praha: Magistrát Hlavního města Prahy, © 2020 [cit. 2022-01-09]. Dostupné z: <https://prahanarodnostni.eu/narodnostni-mensiny/jednotlive-narodnostni-mensiny/bulharska-mensina>

¹⁸⁶ O Zaedno. *Zaedno.org* [online]. © 2012 [cit. 2022-01-11]. Dostupné z: <https://www.zaedno.org/o-zaedno/o-zaedno-detail/o-zaedno>

¹⁸⁷ O souboru: Taneční soubor při Spolku Zaedno. *Zaedno.org* [online]. © 2012 [cit. 2022-01-11]. Dostupné z: <https://www.zaedno.org/soubor-bulgari/o-souboru>

¹⁸⁸ GEORGIEVA, R. *Bulhaři v Čechách*, s. 124.

¹⁸⁹ Bulharská menšina. *Národnostní menšiny v Praze* [online]. Praha: Magistrát Hlavního města Prahy, © 2020 [cit. 2022-01-09]. Dostupné z: <https://prahanarodnostni.eu/narodnostni-mensiny/jednotlive-narodnostni-mensiny/bulharska-mensina>

Bulharské republiky. ¹⁹⁰ Z toho důvodu pořádá nejrůznější výstavy, koncerty, literární čtení, přednášky, prezentace, workshopy a další kulturní program po celém území České republiky. Bulharský kulturní institut je organizátorem Festivalu bulharského filmu, v rámci něhož je představeno to nejlepší a nejnovější z bulharské kinematografie. BKI patří k nejstarším kulturním institucím v ČR.¹⁹¹

5.6 Bulharská základní škola a gymnázium Dr. Petra Berona¹⁹²

Škola, jež v současnosti sídlí na ulici Rychtářská 1 v Praze 6, byla založena r. 1948, jejím zřizovatelem je bulharské ministerstvo školství. Funkci ředitele školy zastává Maria Nosikova. Původně se jednalo o školu základní, později, roku 1996, došlo k rozšíření výuky o středoškolské studium – všeobecně vzdělávací gymnázium. V roce 2003 potom bylo všeobecné zaměření gymnázia změněno na studijní obor cestovní ruch.¹⁹³

Ve škole je celkem 12 tříd, kdy od 1. do 8. třídy se jedná o školu základní, od 9. do 12. třídy jde o gymnázium. Třídy nejsou příliš početné, navštěvuje je v průměru deset žáků. Všechny děti, které školu navštěvují, jsou bulharskými občany.¹⁹⁴ Ředitele školy i bulharské učitele se do školy zavázal vysílat bulharský stát, přičemž tito do Čech přichází na dobu tří let.¹⁹⁵ Ve škole se nachází také internát, v němž jsou ubytovány mimopražské děti. Osnovy na základní škole odpovídají osnovám v Bulharsku (s tím rozdílem, že v Čechách mají děti navíc český jazyk), na střední škole jsou přizpůsobeny studijnímu zaměření cestovní ruch. Školní rok začíná přibližně v polovině září, jeho konec je odstupňován podle jednotlivých ročníků. První třída a závěrečný ročník končí 24. května, první stupeň končí 30. května, druhý 15. června a gymnázium 30. června. Škála známkování je od dvojky (známka nejhorší) do šestky (známka nejlepší). Děti mohou ve škole navštěvovat různé zájmové kroužky, vytvářejí vlastní školní časopis a vedle anglického a českého jazyka se mohou učit také německy.¹⁹⁶ Absolventi této školy mohou nastoupit na české vysoké školy bez nutnosti podrobit se srovnávacím zkouškám.¹⁹⁷

¹⁹⁰ O nás. *Bulharský kulturní institut* [online]. © 2014 [cit. 2022-01-12]. Dostupné z: <http://bki.cz/about/>

¹⁹¹ Tamtéž.

¹⁹² P. Beron je považován za bulharského mecenáše školství.

¹⁹³ BITTNEROVÁ, D., MORAVCOVÁ, M. *Etnické komunity v české společnosti*, s. 275–276.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 276–277.

¹⁹⁵ MOTEJLOVÁ-MANOLOVA, M. *Uchováno v paměti*, s. 12.

¹⁹⁶ BITTNEROVÁ, D., MORAVCOVÁ, M. *Etnické komunity v české společnosti*, s. 277.

¹⁹⁷ MOTEJLOVÁ-MANOLOVA, M. *Uchováno v paměti*, s. 17.

6 Identita Bulharů

Kapitole *Identita Bulharů* předchází kapitola věnovaná bulharské kultuře, v níž se zaměřuji na aspekty bulharské kultury, jež hrají významnou roli při udržování identity Bulharů, a kapitola věnovaná bulharským kulturním spolkům a institucím, jejichž cílem je podporovat a rozvíjet bulharskou kulturu a identitu. V této kapitole se zaměřuji na to, jaké jsou aspekty identity Bulharů a jak ke konstrukci identity Bulharů přistupují různí autoři.

6.1 Aspekty identity Bulharů

Pro konstruování národní identity Bulharů bylo zásadní období obrození, kdy se začala tvořit na základě kulturně-historického sebeuvědomování, jež bylo posilováno a naplňováno revolucionářskými ideami 19. století. Tyto ideje stály za počátkem boje proti turecké nadvládě a důsledným rozkvětem bulharské obrozenecké literatury. V období obrození dochází k vybudování internárodní roviny identity (národ se sebezpoznává prostřednictvím druhých při vstupu do interakcí s nimi), přičemž důležitou roli zde sehrály aktivně probíhající česko-bulharské vztahy, kdy do českých zemí přijížděli bulharští studenti studovat na českých středních a vysokých školách, i pozdější vzájemné kontakty realizované po bulharském osvobození. Byli to právě bulharští studenti, již propagovali svou vlast v české veřejnosti a snažili se dostat ji do povědomí Evropy. Dobu po bulharském osvobození (r. 1878) poznamenal aktivní kulturní vliv české inteligence v Bulharsku. Čeští učitelé vyučovali na bulharských školách, čeští vědci a umělci se často stávali zakladateli různých kulturních a vědeckých institucí, Češi se rovněž podíleli na vývoji průmyslu a celkovém ekonomickém vývoji tehdejšího Bulharska. Právě tyto kulturní vztahy zaznamenaly ve vědomí Bulharů český národ jako velmi blízký.¹⁹⁸

Chápání vlastní identity Bulharů žijících v České republice se pohybuje od sebeuvědomění své národní příslušnosti k postupnému přiřazení do většího kulturního celku a do větších dimenzí této sounáležitosti. Georgieva hovoří o třech pocíťovaných kulturních identitách Bulharů žijících v ČR (vedle primární bulharské) – balkánské, slovanské a evropské. Sebeřiřazení k balkánské identitě je postaveno na pocitu kulturní a mentální blízkosti a spřízněnosti mezi příslušníky balkánských států. Slovanskou identitu pocíťují Bulhaři na půdě historické a kulturní. Uvědomují si a akcentují blízkost s Čechy na základě širšího slovanského kontextu, do něhož zahrnují společnou jazykovou blízkost a historické události z minulých i z nejnovějších dějin (např. Velkomoravská misie či česko-bulharské kulturní vztahy za obrození a po osvobození Bulharska). Sebeřiřazení k evropské identitě je potom postaveno na základě vědomí, že Bulharsko patří k mediteránní oblasti jižní

¹⁹⁸ GEORGIEVA, R. *Aspekty identity Bulharů v České republice*, s. 256–258.

Evropy, že bulharské dějiny jsou součástí společných evropských dějin, a navíc je Bulharsko v současnosti členským státem EU. Paralelní soužití těchto identit není v rozporu s primární bulharskou identitou. Jsou latentně přítomny ve vědomí Bulharů a mohou se projevovat střídavě v různých sociálních situacích a při různých sociálních interakcích. Upřednostňování jedné či druhé identity je podmíněné a podle situace lze měnit jejich umístění.¹⁹⁹

Existují však také další dimenze identity Bulharů v ČR – etnická a občanská. Bulhaři v České republice budují etnickou identitu²⁰⁰ na společných kulturních hodnotách, odkazují na společné historické symboly a stejné svátky, které slaví. Občanská dimenze bulharské identity je „předurčena příslušností k bulharskému státu a podřízeností jeho administrativnímu aparátu.“²⁰¹ Bulharští státní občané žijící v ČR v menšinovém postavení považují změnu bulharského občanství za něco jako „zradu“ vůči bulharské identitě. Lze tedy shrnout, že pojetí identity je u Bulharů neodlučitelné od jejich představy o vlastní kulturní sounáležitosti a zároveň od vědomí příslušnosti k bulharskému státu.²⁰²

6.2 Konstrukce identity příslušníků bulharské menšiny v Čechách

V této podkapitole bych ráda představila, jak ke konstrukci identity přistupuje několik autorů: 1) Dana Bittnerová a Mirjam Moravcová, které rozebírají konstrukci identity bulharských vysokoškoláků v Praze; 2) Zuzana Maxová, jež rozebírá konstrukci identity bulharských teenagerů žijících v ČR, kteří částí své enkulturace procházejí v prostoru a v konfrontaci s českou společností a 3) Rumjana Georgieva, která se na žádnou konkrétní skupinu nezaměřila, podmínkou však bylo, že respondenti museli dosáhnout minimálně věku 15 let.

6.2.1 Konstrukce identity bulharských vysokoškoláků v Praze

Studie D. Bittnerové a M. Moravcové vypovídá o tom, že bulharští studenti a absolventi vysokých škol si vlastní identitu Bulhara-cizince žijícího v hostitelském českém prostředí budují na třech stavebních kamenech: 1) na vztahu k mateřské zemi; 2) na svém národním sebeuvědomění a symbolických znacích (a příp. symbolických aktech), jimiž si toto sebeuvědomění potvrzují; a 3) na vědomě pěstovaných osobních kontaktech, kterými se zařazují do své skupiny a společnosti a jež je spojují s Bulhary v České republice i v Bulharsku.²⁰³

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 260–261.

²⁰⁰ V etnické identitě hraje roli kulturní sebezařazení k určitému etnickému útvaru, jehož příslušníci sdílejí společné kulturní hodnoty, mají společné historické symboly a slaví stejné svátky.

²⁰¹ GEORGIEVA, R. *Aspekty identity Bulharů v České republice*, s. 262.

²⁰² Tamtéž, s. 261–262.

²⁰³ BITTNEROVÁ, D., MORAVCOVÁ, M. *Kdo jsem a kam patřím?*, s. 282.

Prvním stavebním kamenem je tedy vztah k Bulharsku jako zemi, z níž vyšli a ve které mají své kořeny. Tento niterný vztah se projevil jednak ve vztahu k bulharskému státnímu občanství, kdy většina Bulharů žijících v ČR o změně občanství odmítá uvažovat i při dlouhodobém či trvalém setrvání v cizině (někteří dokonce považují změnu státního občanství za zradu a chápou ji jako vysoce odsouzeníhodný čin), jednak na stanovisku k návratu do Bulharska či setrvání v cizině. Stejně tak, jako většina mladých Bulharů projevila přání uchovat si bulharské státní občanství, proklamovala většina také přání setrvat v České republice alespoň po určitou dobu. Jejich přání provázelo vědomí, že se do Bulharska mohou kdykoli navrátit a budou zde přijati. K Bulharsku mají stále niterný vztah, a i po delším pobytu v cizině ho stále vnímají jako svůj domov a žijí v přesvědčení, že se do Bulharska vrátí a budou zde žít. U Bulharů, již si zvolili, že určitý čas svého života stráví v ČR, může dojít k vytváření tzv. dvojí identity. To znamená, že stále cítí velmi silný vztah k Bulharsku, považují ho za svůj domov, ale stejně tak za svůj druhý domov přijali české země, přičemž toto dilema si sami Bulhaři uvědomují.²⁰⁴

Zásadním a nezpochybnitelným postojem vysokoškoláků se ukázalo vědomí příslušnosti k bulharskému národu. Mladí Bulhaři chtěli být poznáni jako Bulhaři, nechtěli se skrýt v anonymitě jiné národnosti. Když je české okolí označí za příslušníky jiné národnosti (ať už ruskojazyčné či jiné cizince), cítí se znevážení a nedocnění. Významný projev bulharství byl spatřován v „bulharském“ pravoslaví, které podle vysokoškoláků vyděluje Bulhary z pravoslavného světa jihovýchodní a východní Evropy. Dle jejich názoru vytváří „bulharské“ pravoslaví atmosféru starobylosti i v současné moderní době a je pro ně nejen součástí národní historie, ale i identity bulharského národa. Bulhaři si v pokojích vystavují vyobrazení chrámů, s nimiž je spjata národní historie, v bytech mají rovněž rozmístěné malé bulharské ikonky „pro štěstí“ jako připomenutí domova, v Praze navštěvují pravoslavné chrámy i ti, kteří tak v Bulharsku nečiní.²⁰⁵

V českém hostitelském prostředí si vědomí bulharství potvrzují také kulturními symboly z oblasti žité kultury²⁰⁶. Vztahují se zejména ke čtyřem výrazným kulturním fenoménům: bulharskému jazyku, hudbě, tradicím a pokrmům. Uslyšet bulharštinu znamená pro vysokoškoláky nalézt rodáka, blízkého člověka a potenciálního kamaráda. Poslech bulharské hudby, kterou většina chápe moderní etno-hudbu (konkrétně tu, jež je komponována na bulharské folklorní motivy a rytmy), vyhledávají mladí Bulhaři při koncertních vystoupeních, v kavárnách i v soukromí. V souvislosti s tradicemi Bulhaři

²⁰⁴ Tamtéž, s. 282–284.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 285–286.

²⁰⁶ Žitá identita je prezentována každodenní zkušeností příslušníků národnostních menšin v cizím kulturním prostředí.

hovořili o darování marteniček, návštěvě pravoslavných chrámů o Velikonocích s doprovodnými atributy tohoto svátku (byť zredukovanými), zmiňovali také setkávání přátel při příležitosti svátku vína a sv. Jiří. Pro mladé Bulhary mají zásadní význam rovněž bulharské pokrmy, jelikož jim evokují domov a vlastní totožnost.²⁰⁷

Třetím stavebním kamenem jsou osobní kontakty, jež si budují v rámci kamarádkých skupin – paralelně v ČR i v Bulharsku. Přátelské skupiny vytváří důležitou platformu společenského života bulharských vysokoškoláků. Naplňuje jejich potřebu sdružovat se, mluvit rodným jazykem, vzpomínat na Bulharsko, vyměňovat si informace o životě Bulharů v Praze i o aktuálních novinkách z Bulharska. Během setkání hrají v Bulharsku oblíbené karetní hry, poslouchají bulharskou hudbu, zpívají, tančí či konzumují bulharské pokrmy. Těmito společenskými aktivitami si mladí Bulhaři potvrzují svou kulturní odlišnost od českého prostředí a svoji identitu.²⁰⁸ Lze tedy shrnout, že pro bulharské vysokoškoláky je identita Bulhara nezpochybnitelnou součástí jejich osobnosti.²⁰⁹

6.2.2 Konstrukce identity bulharských teenagerů žijících v ČR

Zatímco výzkum D. Bittnerové a M. Moravcové byl zaměřený na bulharské vysokoškoláky, kteří své dětství prožili v Bulharsku a do České republiky přišli povětšinou až v dospělosti, výzkum Z. Maxové se zabývá bulharskými dětmi-teenagery (12–19 let), již své dětství prožívají mimo bulharský prostor a svou kulturu se tak učí v českém prostředí. Všichni respondenti navštěvují či navštěvovali bulharskou základní a střední školu Dr. Petra Berona v Praze. Ve výzkumu Maxová sledovala dvě základní otázky – jaká je konstrukce etnické identity u bulharských teenagerů a jak je tento proces ovlivněn enkulturací v ČR.²¹⁰

Na udržování a posilování bulharské identity se zásadním způsobem podílí bulharská škola v Praze. Děti se zde učí bulharsky a podle bulharských osnov, v rámci povinné četby čtou bulharské knihy. Ve škole jsou v kontaktu s bulharskými učiteli a se svými bulharskými vrstevníky minimálně pět dní v týdnu, získávají zde bulharské kamarády, s nimiž tráví čas i mimo školu – nutno dodat, že přátelská skupina je pro mladé Bulhary mimořádně důležitá, stejně tak strávený čas se svými kamarády-Bulhary, s nimiž cítí kulturní blízkost. Škola jim rovněž zprostředkovává bulharskou kulturu a tradici, mj. ve škole pravidelně slaví některé bulharské svátky. Do české společnosti uvádí bulharská škola děti např. tím, že od páté třídy zavádí jako povinný předmět český jazyk, téměř všechny děti však hodiny českého jazyka

²⁰⁷ Tamtéž, s. 286–289.

²⁰⁸ Tamtéž, s. 289–291.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 296.

²¹⁰ MAXOVÁ, Z. Etnická identita bulharských teenagerů žijících v České republice. BITTNEROVÁ, D., MORAVCOVÁ, M. *Etnické komunity v české společnosti*. Praha: Ermat, 2006, s. 268–317. ISBN 80-903086-7-8.

navštěvují nepovinně již od třídy druhé. České realie (dějepis, zeměpis) se ve škole v současnosti nevyučují. Škola také organizuje pro své žáky různé výlety a exkurze na české kulturní památky.²¹¹

Jako klíčový se v konstrukci bulharské identity ukázal niterný vztah k Bulharsku jako zemi. Bulharsko pro mladé Bulhary zůstává domovem, ať už je člověk kdekoli. V Bulharsku mají přátele, širší rodinu, příbuzné. Na druhou stranu se Čechy pro některé mladé Bulhary staly druhým domovem a v důsledku toho pociťují vazbu k oběma zemím, České i Bulharské republice. Zatímco bulharští vysokoškoláci žijí v přesvědčení, že se do Bulharska navrátí a budou zde žít, většina bulharských teenagerů nebyla schopna jasně říci, zda se do Bulharska vrátí či nikoli. V otázce bulharského státního občanství se však obě skupiny shodují – ani bulharští teenageři se ho vzdát nechtějí.²¹²

Všechny děti a jejich rodiny, ať už v ČR žijí jakkoli dlouho, udržují kontakty s příbuznými a známými v Bulharsku. V Bulharsku děti většinou tráví celé letní prázdniny, nejčastěji u prarodičů. Setkávají se zde s kamarády, které celý rok neviděly a těšily se na ně. V kontaktu s rodinami a přáteli v Bulharsku jsou i během roku – telefonují si, chatují, posílají si emaily, SMS zprávy. Právě s rodinou a kamarády si mladí Bulhaři spojují Bulharsko. Bulhaři se také zajímají o dění v Bulharsku, čtou bulharské noviny a časopisy, na internetu si vyhledávají bulharské sportovní výsledky, jaké je v Bulharsku počasí, čtou si bulharské vtipy, sledují také bulharskou televizi. Lze shrnout, že i pevná vazba bulharských teenagerů na bulharskou společnost (bez ohledu na prostor) se odráží v konstrukci jejich etnické identity.²¹³

Bulharští teenageři, stejně jako vysokoškoláci, považují pravoslaví za součást identity bulharského národa, nahlíží je jako náboženství, se kterým jsou, bez ohledu na to, jestli sami sebe počítají mezi věřící, kulturně spjatí. Výzkum Maxové se s výzkumem Bittnerové a Moravcové shoduje také v tom, že i bulharští teenageři si v českém prostředí vědomí bulharství potvrzují kulturními symboly z oblasti žité kultury, jež se rovněž vztahují zejména k bulharským svátkům a tradicím, kuchyni, hudbě a jazyku. Snad každý Bulhar žijící v České republice udržuje tradici darování marteniček v rámci oslav svátku Baba Marta. Marteničky mají pro Bulhary velký význam, je to vyjádření jejich bulharství a projev jejich etnické identity. O Velikonocích některé bulharské rodiny žijící v ČR navštěvují pravoslavný chrám – nejčastěji byl zmiňován pravoslavný kostel poblíž Karlova náměstí. Vánoční svátky si mladí Bulhaři spojují s tím, že se schází rodina, vaří se specifická jídla,

²¹¹ MAXOVÁ, Z. *Etnická identita bulharských teenagerů žijících v České republice*, s. 279–280.

²¹² Tamtéž, s. 282–313.

²¹³ Tamtéž, s. 284–288.

zdobí se stromeček a rozdávají se dárky. Bulharští teenageři hovořili také o bulharském svátku vína či svátku sv. Jiří, při jejichž příležitosti se rodiny scházejí s přáteli a příbuznými, popíjí a baví se. Často také zmiňovali státní svátek Osvobození.²¹⁴

Rovněž bulharskými pokrmy si Bulhaři v českém prostředí potvrzují svou identitu Bulhara. Bulharské jídlo je nedílnou součástí každodennosti bulharské rodiny. Do ČR si přivážejí, nebo nechávají posílat, tradiční bulharská jídla jako sýr, baklavu, lutenicu, těsto na banicu, z nápojů bozu, víno či rakiji. Tradiční bulharské jídlo je také důležité při oslavách nejruznějších svátků či jiných slavnostních příležitostech. Bulharská hudba, kterou Bulhaři myslí tzv. čalgu, hraje v životě mladých Bulharů žijících v ČR významnou úlohu. Čalga pro ně představuje hudbu jejich domova, odráží se v ní bulharská živost a temperament, potvrzují si jí svou kulturní odlišnost od české hostitelské společnosti. Bulharští teenageři žijící v ČR mluví mezi sebou i doma bulharsky, ačkoli se český jazyk naučili a domluví se česky bez problémů.²¹⁵

Na závěr lze tedy konstatovat, že etnická identita bulharských teenagerů enkulturovaných v českém prostoru je jednoznačně spjata s bulharstvím, jež je pro ně klíčové. Identitou zůstávají Bulhary, avšak díky enkulturaci v českém prostoru jsou schopni rozumět oběma kulturám – bulharské i české.²¹⁶

6.2.3 Konstrukce identity dle Rumyany Georgiev

Georgieva provedla poměrně rozsáhlý výzkum zaměřený na kulturní charakteristiky a společenskou integraci Bulharů v ČR v současné době. Jednou z otázek, kterou ve svém výzkumu sledovala, bylo, na čem Bulhaři staví své identity, přičemž na sebeidentifikační rámeček Bulharů nahlíží z perspektivy žité identity za podmínky pobytu v českém hostitelském prostředí. Svůj průzkum omezila na respondenty z Prahy, kde žije nejpočetnější skupina Bulharů.²¹⁷

Georgieva se ve vztahu k prožívání identity Bulharů v ČR, tedy v cizím prostředí, zabývala tím, jaká je vázanost respondentů na symboly bulharství a propojení vztahu k těmto symbolům s vědomím bulharské identity. Na jedné straně reflektovala vztah k symbolům státnosti Bulharska (vlajka, hymna, státní znak Bulharska), na druhé straně vztah k bulharským kulturním symbolům (jazyk, folklor, svátky, tradice a obyčeje a jejich dodržování či nedodržování v českém prostředí, pravoslaví). Pozornost věnovala i předmětům, jež mají respondenti s sebou a jak je zařazují do svého osobního prostoru.²¹⁸

²¹⁴ Tamtéž, s. 289–294.

²¹⁵ Tamtéž, s. 294–298.

²¹⁶ Tamtéž, s. 315–316.

²¹⁷ GEORGIEVA, R. *Bulhaři v Čechách*, s. 95–96.

²¹⁸ Tamtéž, s. 120.

Ve vztahu *identita a bulharská státní symbolika* se jako uznávaný symbol bulharství ukázala bulharská vlajka. Vidět ji v zahraničí má pro respondenty daleko větší význam, než když ji vidí v Bulharsku. Při pohledu na bulharskou vlajku pociťují Bulhaři hrdost. Bulharský státní znak nebyl vnímán jako prioritně důležitý, někteří z respondentů si jej dokonce nedokázali vybavit do detailů. K bulharské hymně pociťovali Bulhaři dle jejich slov „zvláštní“ úctu a ze všech ostatních hymen jim právě ta jejich, bulharská, připadala nejkrásnější. Rádi by ji slyšeli při nejrůznějších slavnostních příležitostech, např. při sportovních utkáních či národních svátcích. Propojenost mezi úctou ke státní symbolice a pocitem sounáležitosti k Bulharsku se tedy prokázala.²¹⁹

V otázce *udržování identity a kulturní symboly* se jako důležitý při budování identity ukázal vztah k folkloru. Respondentky uvedly, že od malička čtou svým dětem narozeným v ČR bulharské lidové pohádky, zpívají jim bulharské lidové písně či je seznamují s národními hrdiny Bulharska z různých historických dob, aby něco věděly o bulharských dějinách. Udržování zájmu o bulharský folklor se mezi Bulhary žijícími v ČR uskutečňuje také díky akcím, jež pořádají různé bulharské instituce a sdružení. Například při oslavách bulharských svátků je bulharský folklor vždy zařazován do programu – zpívají se lidové písně, tančí se. Jednou takovou událostí je pražský Trifon Zarezan, jehož organizátorem je sdružení Zaedno, či Mikulčická cyrilometodějská slavnost.²²⁰

Téměř každý Bulhar má s sebou nějaký bulharský předmět. Často se jedná o suvenýry, ikony (často posvěcené a přivezené z pravoslavných chrámů v Bulharsku), osobní fotografie příbuzných z Bulharska, knihy s historickým obsahem i knihy věnované bulharskému folkloru. Bulhaři si chtějí zachovat svou identitu za každou cenu, a proto si potrpí na symboly, které ji připomínají v žité každodennosti. Lze tedy říci, že ve svém soukromém prostoru Bulhaři žijící v ČR každodenně „pečují“ o svou kulturní identitu.²²¹

Jedním ze základních prvků bulharské identity je jazyk. Bulharští imigranti v ČR používají bulharštinu ve své každodenní komunikaci v rámci skupiny. O svůj jazyk v každodennosti „pečují“ také díky tomu, že čtou bulharské noviny a časopisy (např. v ČR vycházející *Roden glas* a *Balgari*), prohlížejí si bulharské portály na internetu, poslouchají bulharskou hudbu či bulharský rozhlas, sledují bulharskou televizi. Snaha o udržování jazyka v rámci komunity se rovněž uskutečňuje na úrovni spolkového života, např. sdružení Vazraždane pořádá pro bulharské děti sobotní školu Čtu, píšu a mluvím Bulharsky.²²²

²¹⁹ Tamtéž, s. 120–121.

²²⁰ Tamtéž, s. 123–124.

²²¹ Tamtéž, s. 122.

²²² Tamtéž, s. 124–126.

Dalším prvkem bulharské identity je pravoslaví, jež se prolíná do každodennosti respondentů díky přítomnosti křesťanských ikon v místech jejich bydliště v ČR. Bulhaři v ČR dodržují církevní svátky podle pravoslavného kalendáře. Některé svátky, jako například Velikonoce, slaví i podle katolického kalendáře, čímž se oslavy zdvojují. Kostely v ČR většinou navštěvují jen když jsou svátky jako Vánoce, Velikonoce či Gergjovden nebo když se koná slavnostní mše na počest národního svátku Osvobození Bulharska. Nejčastěji respondenti uváděli pravoslavný kostel sv. Cyrila a Metoděje v Resslově ulici. Pravoslaví pro Bulhary není jen čistě religiózní záležitost, považují jej za nedílnou součást své bulharské identity.²²³

I výzkum Georgievů ukázal, že většina bulharských migrantů necítí potřebu měnit si občanství, někteří změnu bulharského občanství považovali za „zradu“ vůči bulharské identitě. Pojetí vlastní identity je tedy u Bulharů neodlučitelně spjato s jejich představami o kulturní sounáležitosti a s vnitřním pocitem vazby k bulharskému státu.²²⁴ Výzkum dále prokázal, že Bulhaři dbají na svou identitu jednak v každodennosti – přítomností nejrůznějších bulharských předmětů jimiž jsou obklopeni, přítomností kulturních symbolů a zachováváním tradic a obyčejů, na nichž je vlastně bulharská identita postavena, jednak v rámci spolkového života.²²⁵

6.3 Cyrilometodějská slavnost Bulharů v Mikulčicích

Posledním tématem, kterému bych v rámci bulharské identity ráda věnovala pozornost, je Mikulčická cyrilometodějská slavnost, která je pořádána jako slavnostní setkání Bulharů žijících v ČR a ve střední Evropě. Je chápána jako nezpochybnitelné vlastnictví bulharské menšiny a považována za specifický projev menšinové identity v ČR, identity, jež nevylučuje Bulhary z většinové české společnosti.²²⁶

Mikulčice, přesněji mikulčické hradiště, považují Bulhaři za předpokládané místo působení sv. Cyrila a Metoděje, jejichž odkaz Bulhaři považují za zásadní pro udržení bulharské identity. Jak uvedl jeden z účastníků slavnosti: „*Mikulčice jsou pro Bulharsko jedno z nejposvátnějších míst bulharské národní paměti... Tady byla vytvořena bulharská abeceda.*“²²⁷ Pro Bulhary je i v současnosti bulharský jazyk, jakožto nositel bulharství, písmo a národní literatura jednou z hranic, na níž se i v menšinovém prostředí vyjednává bulharská identita. Součástí programu slavnosti jsou vystoupení bulharských (i českých)

²²³ Tamtéž.

²²⁴ Tamtéž, s. 126.

²²⁵ Tamtéž, s. 156.

²²⁶ MORAVCOVÁ, M. Slavnost jako výraz menšinové identity: cyrilometodějská slavnost Bulharů v Mikulčicích. BITTNEROVÁ, D., MORAVCOVÁ, M. *Etnické komunity: Balkánské cesty díl II*. Praha: FHS UK, 2015, s. 149–194. ISBN 978-80-87398-81-4.

²²⁷ MORAVCOVÁ, M. *Slavnost jako výraz menšinové identity*, s. 172.

folklorních souborů, bulharská (i česká) hudba či tanec bulharského chóra. Nezpochybnitelné bulharství potvrzují rovněž okázale prezentované manifestní symboly, mezi nimiž lze zmínit rozvinuté bulharské státní vlajky, kostýmy členů folklorních souborů vycházející ze vzorů tradičního lidového oděvu a cyrilometodějský hymnus *Varvi narode vazrodeni*. Mikulčické hradiště, místo nacházející se v ČR, se tak stalo velmi významným místem pro Bulhary, místem, kde mohou manifestovat svoji totožnost.²²⁸

²²⁸ Tamtéž, s. 149–194.

7 Vztahy mezi českou majoritou a bulharskou minoritou

Centrum pro výzkum veřejného mínění provedlo v březnu r. 2020 výzkum, v němž se zaměřilo na vztah české veřejnosti k národnostním skupinám žijícím v ČR. Do šetření bylo zahrnuto celkem 14 národností, které v České republice žijí. Jako nejsympatičtější v tomto výzkumu vyšli Slováci, naopak největší antipatie vyvolávají Romové a Arabové. Bulhaři se mezi ostatními národnostmi umístili na děleném 7. místě společně s Němci. Z níže přiložené tabulky vyplývá, že u bulharské národnosti převažují sympatie nad nesympatiemi (30 % / 20 %).²²⁹

Tabulka 6 Vztah české veřejnosti k bulharské národnostní skupině žijící v ČR (%)

	Velmi sympatičtí	Spíše sympatičtí	Ani sympatičtí, ani nesympatičtí	Spíše nesympatičtí	Velmi nesympatičtí	Nevím
Bulhaři	5	25	42	15	5	8

Zdroj: Centrum pro výzkum veřejného mínění²³⁰; tabulka: autorka

Představy Bulharů a Čechů jedněch o druhých jsou ovlivňovány jednak vědomím společnosti na nadetnické rovině (Slované), jednak vědomím rozdílů na rovině etnické, sociálně-historické či konfesionální, a postupně vykristalizovaly do několika vzorců odpovídajících příslušným historickým obdobím.²³¹ U Čechů tyto vzorce variiují od „*národ junáků a balkánští sokoli přes Petar je vysoký, černý a krásný či dře jako Bulhar po temné balkánské subjekty a špinavé zlodějské plémě.*“²³² U Bulharů se setkáváme s variacemi od „*české učení – naše spása a Čechy – kolébka slovanstva přes český národ – národ kulturní a technicky vyspělý a nad Česky krásnějších žen není po poněmčení Slované či slovanští Židé.*“²³³ Výrok „*dře jako Bulhar*“ vznikl v době, kdy v českých zemích působili bulharští zahradníci. Právě oni dali vznik tomuto úsloví, jež vyjadřuje jejich pilnou a obětavou práci.²³⁴ S výrokem „*špinavé zlodějské plémě*“ se pojí rčení: „*Bulhara u auta viděti – o vozidlo přijíti*“²³⁵. Zmíněné rčení odkazuje mj. na situaci v Praze na podzim r. 1993, kdy docházelo ke krádežím soukromých aut. Tato trestní činnost byla již r. 1991 spojována s bulharskými mafiány. Prvním shromaždištěm kriminálních živlů po r. 1989 se stal

²²⁹ TUČEK, M. Vztah české veřejnosti k národnostním skupinám žijícím v ČR – březen 2020. *Centrum pro výzkum veřejného mínění* [online]. © 2019 [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/ostatni/vztahy-a-zivotni-postoje/5203-vztah-ceske-verejnosti-k-narodnostnim-skupinam-zijicim-v-cr-brezen-2020>

²³⁰ Tamtéž.

²³¹ PENČEV, V. Já a on: obraz druhého u „českých“ Bulharů a „bulharských“ Čechů. MORAVCOVÁ, M., SVOBODA D., ŠÍSTEK F. *Pravda, láska a ti na "východě": obrazy střeoevropského a východoevropského prostoru z pohledu české společnosti: (materiály z konference konané 12. listopadu 2005 na Fakultě humanitních studií University Karlovy v Praze)*. Praha: UK FHS, 2006, s. 212–220. ISBN 80-239-7945-0.

²³² PENČEV, V. *Já a on: obraz druhého u „českých“ Bulharů a „bulharských“ Čechů*, s. 215.

²³³ PENČEV, V. *Já a on: obraz druhého u „českých“ Bulharů a „bulharských“ Čechů*, s. 214–215.

²³⁴ MOTEJLOVÁ-MANOLOVA, M. *Uchováno v paměti*, s. 48.

²³⁵ TODOROV, V. *Český obraz Bulharska a Bulharů (1992–1994). Češi a jižní Slované*. Praha: Institut základů vzdělanosti Univerzity Karlovy, 1996. ISBN 80-7184-192-7, s. 73.

Bulharský klub v Americké ulici 28, jenž byl českými masmédií označován za místo nebezpečných spojení a mafiánských kontaktů. Právě bulharští zloději aut největší mírou přispívali k hromadění záporných rysů na českém obraze Bulharska.²³⁶

Vztahy mezi Čechy a Bulhary se zabývá např. bulharský slavista a folklorista Vladimír Penčev. V jeho výzkumu Bulhaři svůj vztah k Čechům vyjadřovali vesměs pozitivně: „*K Čechům jsem vždy pociťoval určitý respekt... U Čechů jsem se nikdy nesetkal se záští či odporem.*“; „*Češi jsou dobří lidé, nejsou špatní. I Bulhaři jsou dobří lidé. Kolik je špatných Bulharů, tolik je i špatných Čechů.*“²³⁷ Objevil se však i velmi negativní názor: „*Čechům říkáme pavouci, protože jenom koukají, aby člověka využili a jako pavouci mu vysáli krev. Jsou podobní Židům, k lidem jsou studení, nejsou pohostinní jako Bulhaři.*“²³⁸ Češi se zase o Bulharech vyjadřovali jako o pracovitém národu a označili je za lidi, kteří člověka neodmítnou a pomohou mu. Ovšem i v tomto případě zazněl negativní názor.: „*Od Bulhara dobro nečekej.*“²³⁹

Bulhaři žijící v České republice se v konfrontaci každodennosti s cizím prostředím dostávají do situace, v níž si uvědomují svou totožnost a rozdílnost vůči adoptivní společnosti. Vytvářejí si komparativní modely představ my-Bulhaři a oni-Češi.²⁴⁰ V tomto směru považují za mimořádně zajímavý výzkum M. Moravcové a D. Bittnerové, který byl zaměřený na bulharské vysokoškoláky v Praze. Jak vypadá obraz Čecha hostitele očima mladých, intelektuálně orientovaných Bulharů, kteří mezi námi žijí? Mladí Bulhaři spatřovali jinakost v několika rovinách života – v rovině životního stylu, v rovině pravidel chování a komunikačních stereotypů a v rovině postojů. Na základě vlastní zkušenosti si poté vytvářeli vlastní soudy o povaze Čechů.²⁴¹

V první řadě si všimli, že Češi nejsou schopni vhodně zacházet s pracovním a volným časem. Čechy sice považují za lidi, již jsou v práci ochotni více riskovat, na druhou stranu je překvapuje jejich limitovaný pracovní výkon.²⁴² Češi navíc podle nich neumí vhodně využít volný čas: „*Bulharský národ se více směje, baví se, nemá problém, ... když pracuje má nervy, večer má úsměv mezi kamarády, s rodinou legraci. Češi mají klidněji v práci, klidný život, ale večer nemají chuť se bavit, jdou si lehnout...*“²⁴³ Bulharští studenti byli překvapeni rozdílem v pohotovosti, s jakou Češi přijímají mediálně zprostředkované

²³⁶ TODOROV, V. *Český obraz Bulharska a Bulharů (1992–1994)*, s. 74.

²³⁷ PENČEV, V. *Já a on: obraz druhého u „českých“ Bulharů a „bulharských“ Čechů*, s. 217.

²³⁸ Tamtéž, s. 218.

²³⁹ Tamtéž, s. 218–219.

²⁴⁰ GEORGIEVA, R. *Bulhaři v Čechách* s. 128.

²⁴¹ BITTNEROVÁ, D., MORAVCOVÁ, M. *Kdo jsem a kam patřím?*, s. 274.

²⁴² Tamtéž, s. 274–275.

²⁴³ Tamtéž, s. 275.

informace a kulturu. Česká republika byla shledána méně otevřená vůči vnějším vlivům, méně pokroková a zaostávající za vývojem v Bulharsku i o několik let. Bulhaři podle nich mají více informací o světě, navíc spoustu věcí mají v Bulharsku dříve než v Čechách (byť třeba načerno). Rovněž módní stylizaci české mládeže považovali mladí Bulhaři za problematickou. Byli toho názoru, že česká mládež chodí méně upravená, méně dbá o svou image či méně rozlišuje nebo zcela ignoruje vztah typu oděvu a společenské situace, v níž je oblékán.²⁴⁴

Velký problém mají Bulhaři s porozuměním pojetí soukromí české společnosti. Velice těžko se například vyrovnávali s chováním českého spolubydlícího, jenž odcházel telefonovat do vedlejší místnosti či si odděloval věci na „moje–tvoje“. Tento střet odsoudil Čechy do role neupřímných a pokryteckých lidí, přitom český student pouze na základě českých pravidel chování respektoval soukromí druhého a totéž očekával ve vztahu k sobě. Naprosto nepochopitelné až společensky nepřijatelné pro mladé Bulhary bylo, s jakou neochotou Češi spontánně přijímají hosty ve svých domovech. Překvapilo je, že návštěvy nejprve zavolají, když chtějí přijít, zatímco v Bulharsku normálně přijdou, nebo že Češi jako místo setkání velice často vybírají nějaký podnik, nezvou hosty k sobě domů.²⁴⁵

Podle Bulharů Češi „adekvátně“ nereagují na vstřícná gesta k navázání kamarádské komunikace. Například se českého spolužáka na něco zeptají a očekávají, že gesto výzvy k rozhovoru skryté za otázku, jež je srozumitelné každému Bulharovi, české okolí pochopí. Čech však na otázku odpoví a víc nic, bavit se nezačne. Mladí Bulhaři v tom potom vidí důkaz české „studenosti“ a nezájmu o druhého. V porovnání českého a bulharského modelu chování vystupují Češi jako „*negalantní hulváti*“. Selhávají mj. v situacích anonymního veřejného kontaktu. Zatímco v Bulharsku je samozřejmé, že při vystupování z tramvaje vám někdo podá ruku, v Čechách tomu tak není. Nejvíce kritiky zaznívalo na nezdvořilé chování chlapců vůči dívkám v okamžicích osobního setkání – chlapci nejsou galantní, nedrží kabáty, za dívku zaplatí pouze tehdy, když se začne vyvíjet vztah, nepodají ruku, aby pomohli... Bulharům se navíc na Češích nelíbí jejich honba za penězi, přesněji jejich shánčlivost a malá velkorysost něco udělat bez příslibu odměny. Samostatnou kapitolou vnímané jinakosti se potom stal vztah Čechů k cizincům, kdy Češi byli viděni jako nepohostinní, uzavření, nesrdeční a netolerantní.²⁴⁶ Zkrátka, jak řekl jeden z respondentů: „*Je to prostě odlišný svět, Bulharsko a Česko.*“²⁴⁷

²⁴⁴ Tamtéž, s. 276.

²⁴⁵ Tamtéž, s. 277–278.

²⁴⁶ Tamtéž, s. 277–281.

²⁴⁷ BITTNEROVÁ, D., MORAVCOVÁ, M. *Etnické komunity v české společnosti*, s. 299.

Jedna z autorek předchozího výzkumu, M. Moravcová, provedla v 90. letech minulého století další zajímavý výzkum, v němž zjišťovala, jaký je pohled českých vysokoškoláků na jižní Slovany. V rámci srovnání kulturní blízkosti považovala sledovaná skupina 213 studentů za Čechům kulturně nejbližší jihoslovanský národ Slovinci (135 respondentů, 63,4 %), kulturní blízkost vnímali studenti také u Chorvatů (63 respondentů, 29,6 %) a částečně i u Bulharů (18 respondentů, 8,5 %). Čeští vysokoškoláci tady nepovažují Bulhary za nijak zvlášť kulturně blízké v porovnání s ostatními jihoslovanskými národy, ale na druhou stranu vnímání kulturních odlišností nezpůsobilo jejich nezájem o Bulhary. Při charakteristice jižních Slovanů o Bulharech vypovědělo 141 studentů z 213, tedy 66,2 %. Bulhary považovali za lidi družné, impulsivní, pohostinné a snášenlivé.²⁴⁸

Výzkum dále sledoval znalosti studentů o bulharské kultuře. Místa, výrobky a slavnosti, jež studenti měli deklarovat jako symboly jednotlivých jihoslovanských zemí, viděli pouze pohledem turistů. Bulharsko pro studenty představovalo zemi slunce, pláží a přímořských středisek. Bulharskou výrobní specializaci studenti hledali v typických suvenýrech (např. růžový olej), ve výrobcích potravinářského průmyslu (rakija, sýr, chalva), či v zemědělských produktech (víno, zelenina). Vše ostatní jim unikalo. Za typická národní jídla označili studenti bulharské pokrmy jako kyslo mljako (jogurt), sýry, šopský salát, banicu či tarator. Bulharské svátky a slavnosti registrovali studenti ve velice redukované podobě – 12 z nich uvedlo svátek jara (1. března), a to třemi různými způsoby vyjádření: marteničky, první března a červená a bílá panenka z vlny; dva studenti jmenovali svátek apoštolů Cyrila a Metoděje. Výzkum ukázal, že rozhled studentů po společenské a kulturní realitě bulharského národa (ale i celkově jihoslovanských národů) je velmi omezený, neprokázaly se hlubší znalosti o bulharské kultuře.²⁴⁹

Významnou roli v procesu rozvoje vzájemných vztahů hraje samotná Česká republika. Díky její podpoře aktivit bulharské menšiny mají Češi možnost objevovat bulharskou kulturu a seznamovat se s ní. Celková finanční podpora za rok 2020 pro bulharskou národnostní menšinu v dotačním programu Ministerstva kultury činila 335 000 Kč. Z těchto peněz byla mj. financována Mikulčická cyrilometodějská slavnost, Smíšený pěvecký sbor Hlasy Bulharska či Dny bulharské kultury organizované spolkem Vazražďane. Z dotačního programu na podporu vzdělávacích aktivit národnostních menšin byla r. 2020 financována výuka bulharských lidových tanců a písní organizovaná spolkem Pirin. Bulharská menšina je poměrně aktivní na poli vydávání periodik. Spolek Vazražďane vydává časopis *Balgari*,

²⁴⁸ MORAVCOVÁ, M. Bratr, přítel, cizinec – Pohled českých studentů na jižní Slovany. *Češi a jižní Slované*. Praha: Institut základů vzdělanosti Univerzity Karlovy, 1996, s. 27–57. ISBN 80-7184-192-7.

²⁴⁹ Tamtéž.

Asociace bulharských spolků vydává časopis *Roden glas*. Na jejich vydávání spolky čerpají mj. granty z příslušného programu Ministerstva kultury. Spolek *Zaedno* vydává časopis *Kamarádi*, jehož vydávání je finančně podpořeno z grantů Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, Magistrátu hl. m. Prahy a Úřadu vlády ČR.²⁵⁰ Ve srovnání s jinými etniky jsou zprávy o českých Bulharech v našich médiích velmi zřídka. Bulhaři se sami snaží co možná nejrychleji splynout s českou společností, a především na sebe neupozorňovat.²⁵¹

²⁵⁰ Zpráva o situaci národnostních menšin v České republice za rok 2020. *Vláda České republiky* [online]. Praha: Vláda ČR, (c) 2009-2022 [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rnm/aktuality/Zprava-o-situaci-narodnostnich-mensin-za-rok-2020.pdf>

²⁵¹ UHEREK, Z., HOŠKOVÁ, S., OTČENÁŠEK, J. *Úspěšné a neúspěšné strategie integrace cizinců* [online]. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2002 [cit. 2022-03-25]. Dostupné z: https://www.cizinci.cz/documents/551336/568661/strategie_integrace.pdf/63d6d80c-97e2-e74d-a97e-8bbde5f43f81

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se zabývala bulharskou národnostní menšinou v České republice. Cílem této práce bylo poskytnout komplexní pohled na bulharskou menšinu v České republice. Nejprve jsem se zaměřila na česko-bulharské vztahy v minulosti. Ukázalo se, že ačkoli Českou a Bulharskou republiku od sebe dělí přes tisíc kilometrů, existovaly a dodnes existují mezi oběma zeměmi politické, hospodářské i kulturní kontakty. Češi se výrazně podíleli na budování bulharského moderního školství, kulturních institucí a justičního aparátu; jejich zásluhou v Bulharsku vznikaly mj. pivovary, cukrovary či železnice. Na české školy začaly ke konci 19. století přicházet studovat desítky bulharských studentů, díky čemuž nabyly styky mezi Čechy a Bulhary obrovského rozsahu. Pro usazování Bulharů v ČR byl zásadní počátek 20. století, kdy sem přicházely mohutné migrační vlny nejprve bulharských zahradníků, poté bulharských dělníků na základě mezistátních dohod. Tyto migrační vlny zásadně ovlivnily podobu současné bulharské menšiny v ČR.

Při pohledu na současnou situaci Bulharů žijících v České republice jsem zjistila, že ke konci roku 2021 v ČR žilo 17 295 příslušníků bulharského státu, přičemž od prvních příchodů Bulharů na naše území přetrvává převaha počtu mužů nad ženami. Nejčastěji mezi námi Bulhaři žijí se statutem cizince – bulharského občanství se vzdát nechtějí. Až do r. 2020 byl charakteristický přetrvávající nárůst počtu bulharských přistěhovalců, změna nastala v loňském roce, kdy došlo k poklesu bulharské populace v ČR. Pro rozmístění Bulharů na území ČR je charakteristická disperznost, nejvíce se Bulhaři soustřeďují ve větších městech z důvodu lepšího pracovního uplatnění. Podle klasifikace ekonomických činností nalézají Bulhaři největší uplatnění ve zpracovatelském průmyslu, nejmenší uplatnění naopak v oblasti těžby a dobývání, veřejné správy a obrany či povinného sociálního zabezpečení. Největší počet zaměstnaných Bulharů představují pomocné síly a nekvalifikovaní pracovníci či Bulhaři ve strojírenství, nejmenší počet naopak kvalifikovaní pracovníci v zemědělství, lesnictví a rybnářství a zaměstnanci v ozbrojených silách. Data z Českého statistického úřadu dále ukázala, že se bulharská komunita v ČR neustále „omlazuje“, a že od r. 1995 začala mít schopnost se sama reprodukovat. Bulhaři žijící v ČR dosahují průměrného životního standardu českých občanů a jsou v českém prostředí dobře integrováni.

V České republice působí hned několik bulharských spolků a institucí, které mají významný podíl na podpoře a rozvoji bulharské kultury a identity v českém prostředí, na udržování tradic a jazyka, ale také česko-bulharských vztahů. Kulturní znalosti šíří

prostřednictvím různých kulturních a společenských akcí, z nichž nejznámější jsou pražský Trifon Zarezan a Mikulčická cyrilometodějská slavnost. Výsledky tří představených výzkumů zaměřených na konstrukci identity Bulharů v ČR ukázaly, že pro Bulhary je identita Bulhara nezpochybnitelnou součástí jejich osobnosti. V českém prostředí si vědomí bulharství potvrzují kulturními symboly z oblasti žité kultury, které se vztahují zejména k bulharským svátkům a tradicím, kuchyni, hudbě a jazyku. Za významnou součást identity bulharského národa považují Bulhaři pravoslaví. Bulharští migranti se nechtějí vzdát bulharského státního občanství, někteří dokonce považují změnu bulharského občanství za zradu vůči bulharské identitě – pojetí vlastní identity je tedy u Bulharů neodlučitelně spjata s jejich představami o kulturní sounáležitosti a s vnitřním pocitem vazby k bulharskému státu. Bulhaři na svou identitu dbají jednak v každodennosti (zachováváním tradic a obyčejů, přítomností kulturních symbolů...), jednak v rámci spolkového života.

V neposlední řadě jsem zjistila, že ve vztahu české veřejnosti k bulharské národnosti převažují v současnosti sympatie nad nesympatiemi. V minulosti se o dobré jméno Bulharů v českých zemích postarali bulharští zahradníci, naopak bulharští zloději aut značně přispívali k hromadění záporných rysů na českém obraze Bulharska. Představený výzkum M. Moravcové a D. Bittnerové, zaměřený na to, jak vypadá obraz Čecha hostitele očima bulharských vysokoškoláků, ukázal, že bulharští studenti jinakost spatřují v rovině životního stylu, v rovině pravidel chování a komunikačních stereotypů a v rovině postojů. Výsledky dalšího výzkumu M. Moravcové, zaměřeného na pohled českých vysokoškoláků na jižní Slovany, vypovídají o tom, že čeští vysokoškoláci smýšlejí o Bulharech vesměs pozitivně, ovšem rozhled studentů po společenské a kulturní realitě bulharského národa se ukázal jako velmi omezený a hlubší znalosti o bulharské kultuře se neprokázaly. Samotná Česká republika hraje v procesu rozvoje vzájemných vztahů důležitou roli, jelikož finančně podporuje aktivity bulharské menšiny v ČR – díky tomu mají Češi možnost objevovat bulharskou kulturu a seznamovat se s ní.

Svoji práci bych ráda zakončila slovy Jordána Balurova, o němž v mé práci řeč již byla: *„Češi-Bulharům a Bulhaři-Čechům prokázali mnoha dobrodiní, oddanost a podporu. Prolínání našich kultur probíhalo tradičně k obapolné spokojenosti. Nejednou my Bulhaři, nejednou zase oni, obohatili naše kulturní a vědecká poznání a přátelské i blízké vztahy o nové dimenze.“*²⁵²

²⁵² BALUROV, J. *Bulhaři v Čechách, aneb, Kronika jedné epochy--: (1946-2008)*. Praha: Bulharská kulturně osvětová organizace sv. Cyrila a Metoděje, 2009. ISBN 978-80-260-7315-4.

Literatura

BALUROV, J. *Bulhaři v Čechách, aneb, Kronika jedné epochy--: (1946-2008)*. Praha: Bulharská kulturně osvětová organizace sv. Cyrila a Metoděje, 2009. ISBN 978-80-260-7315-4.

BARŠA, P. *Politická teorie multikulturalismu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. Politologická řada. ISBN 80-85959-47-x.

BERGER, P. L., LUCKMANN, T. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. ISBN 80-85959-46-1.

BITTNEROVÁ, D., MORAVCOVÁ M. *Diverzita etnických menšin: Prostorová dislokace a kultura bydlení*. Praha: FHS UK, 2013. ISBN 978-80-87398-25-8.

BITTNEROVÁ, D., MORAVCOVÁ, M. *Etnické komunity: Balkánské cesty díl II*. Praha: FHS UK, 2015. ISBN 978-80-87398-81-4.

BITTNEROVÁ, D., MORAVCOVÁ, M. *Etnické komunity: Elity. Instituce. Stát*. Praha: FHS UK, 2009. ISBN 978-80-87398-03-6.

BITTNEROVÁ, D., MORAVCOVÁ, M., ed. *Etnické komunity: integrace, identita*. Praha: Etnické komunity, 2011. Agora (Univerzita Karlova). ISBN 978-80-87398-13-5.

BITTNEROVÁ, D., MORAVCOVÁ, M. *Etnické komunity v české společnosti*. Praha: Ermat, 2006. ISBN 80-903086-7-8.

BITTNEROVÁ, D., MORAVCOVÁ, M. *Etnické komunity: v kulturní a sociální různosti*. Praha: FHS UK, 2010. Agora (Univerzita Karlova). ISBN 978-80-87398-08-1.

BITTNEROVÁ, D., MORAVCOVÁ, M. *Etnické komunity v kulturním kontextu*. Praha: Ermat, 2008. ISBN 978-80-87178-01-0.

BITTNEROVÁ, D., MORAVCOVÁ, M. *Kdo jsem a kam patřím?: identita národnostních menšin etnických komunit na území České republiky*. Praha: Sofis, 2005. ISBN 80-902785-8-2.

Češi a jižní Slované. Praha: Institut základů vzdělanosti Univerzity Karlovy, 1996. Lidé města. ISBN 80-7184-192-7.

ERIKSEN, T. H. *Antropologie multikulturních společností: rozumět identitě*. Praha: Triton, 2007. ISBN 978-80-7254-925-2.

GEORGIEVA, R. *Bulhaři v Čechách: kulturní charakteristiky, imigrační proces a společenská integrace v současné době*. Praha: FHS UK, 2011. ISBN 978-80-87398-16-6.

HLADKÝ, L. *Vztahy Čechů s národy a zeměmi jihovýchodní Evropy: Relations between Czechs and the nations and countries of Southeastern Europe*. Praha: Historický ústav, 2010. ISBN 978-80-7286-171-2.

MARTÍNEK, J. *Bulharsko*. Praha: Libri, 2009. Stručná historie států. ISBN 978-80-7277-422-7.

MORAVCOVÁ, M., SVOBODA, D., ŠÍSTEK, F., ed. *Pravda, láska a ti na "východě": obrazy středoevropského a východoevropského prostoru z pohledu české společnosti: (materiály z konference konané 12. listopadu 2005 na Fakultě humanitních studií University Karlovy v Praze)*. Praha: UK FHS, 2006. ISBN 80-239-7945-0.

MOTEJLOVÁ-MANOLOVA, M. *Uchováno v paměti: Bulharská sedjanka a její pokračovatelé v českých zemích*. Praha: Bulharská kulturně osvětová organizace v ČR, 2006. ISBN 80-239-8365-2.

PENČEV, V. G. *Po serpentínách sebepoznání a poznání toho druhého: Češi a Slováci v Bulharsku, Bulhaři v České republice*. Praha: Fakulta humanitních studií UK v Praze, 2012. ISBN 978-80-87398-26-5.

ROUBÍČEK, V. *Úvod do demografie*. Praha: Codex Bohemia, 1997. ISBN 80-85963-43-4.

RYCHLÍK, J. *Dějiny Bulharska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000. Dějiny států. ISBN 80-7106-404-1.

ŠIŠKOVÁ, T. *Menšiny a migranti v České republice: [my a oni v multikulturní společnosti 21. století]*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-648-9.

TONČEVA, V. M. *Tradicionni praznici na Bălgarite: Tradiční svátky Bulharů*. Praga: Sdruženie "Zaedno", 2015. ISBN 978-80-260-9290-2.

VANKOVÁ, K. *Česko-bulharská manželství v etnologické perspektivě*. Plzeň: Vydavatelství Západočeské univerzity v Plzni, 2014. ISBN 978-80-261-0424-7.

Elektronické zdroje

АБС в Република Чехия. *Asociace bulharských spolků v ČR* [online]. Praha: Bulgarian Cultural Education Organization in the Czech Republic, © 2009 [cit. 2022-02-08]. Dostupné z: http://www.bgklub.cz/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=25&Itemid=50&lang=cs

AGER, S. Bulgarian (Български). *Omniglot* [online]. Copyright © 1998-2022 [cit. 2022-03-16]. Dostupné z: <https://omniglot.com/writing/bulgarian.htm>

BRUBAKER, R., COOPER F. Beyond "Identity." *Theory and Society* [online]. 2000, 29(1), 1-47 [cit. 2022-04-01]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/3108478>

Bulgarian – a South Slavic language. *17 Minute Languages* [online]. [cit. 2022-03-16]. Dostupné z: <https://www.17-minute-languages.com/en/blog/learn-more-about-the-bulgarian-language/>

Bulharská menšina. *Národnostní menšiny v Praze* [online]. Praha: Magistrát Hlavního města Prahy, © 2020 [cit. 2022-01-09]. Dostupné z: <https://prahanarodnostni.eu/narodnostni-mensiny/jednotlive-narodnostni-mensiny/bulharska-mensina>

Bulharská národnostní menšina. *Vláda České republiky* [online]. Praha: Vláda ČR, (c) 2009-2022 [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rnm/mensiny/bulharska-narodnostni-mensina-16103/>

Bulharsko – místní kuchyně. *Invia.cz* [online]. © 2000–2022 [cit. 2022-03-17]. Dostupné z: <https://www.invia.cz/bulharsko/mistni-kuchyne/>

Cizinci (bez azylantů) podle státního občanství, věku a pohlaví (v okresech): Státní občanství: Bulharsko. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2022-03-23]. Dostupné z: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jspx?_afPfm=VYSTUP-objekt&z=T&f=TABULKA&katalog=31032&pvo=CIZ10&c=v3~2__RP2020MP12DP31&v=v57599__STOBCAN__3228__100&v=v57709__null__null__null

Cizinci podle kraje, okresu a typu pobytu k 31. 12. 2021. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2022-03-23]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/11292/27914491/2112_c01t12.pdf/ea48a027-41d0-4019-ac73-876d01446758?version=1.0

Cizinci podle státního občanství a kraje k 31. 12. 2021. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2022-03-23]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/cizinci/predbezne-udaje-zverejnovane-rs-cp>

Cizinci podle typu pobytu, pohlaví, státního občanství a okresu k 31. 12. 2021. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2022-03-23]. Dostupné z: [czso.cz/csu/cizinci/predbezne-udaje-zverejnovane-rs-cp](https://www.czso.cz/csu/cizinci/predbezne-udaje-zverejnovane-rs-cp)

Constitution. *NATIONAL ASSEMBLY OF THE REPUBLIC OF BULGARIA* [online]. National Assembly of the Republic of Bulgaria, © 2021 [cit. 2022-03-17]. Dostupné z: <https://www.parliament.bg/en/const>

ČERNÁNSKÁ, B. Migrate. *Encyklopedie Migrace* [online]. [cit. 2022-02-11]. Dostupné z: <https://www.encyclopediaofmigration.org/migrate/>

Data – počet cizinců. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2022-03-23]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/cizinci/4-ciz_pocet_cizincu#cr

Integrační politika ČR. *Cizinci.cz* [online]. [cit. 2021-12-18]. Dostupné z: <https://www.cizinci.cz/web/cz/zakladni-informace1>

JANDOUREK, J. *Slovník sociologických pojmů: 610 hesel* [online]. Praha: Grada, 2012 [cit. 2022-04-01]. ISBN 978-80-247-7613-2. Dostupné z: <https://www.bookport.cz/e-kniha/slovník-sociologických-pojmu-730192/>

KAČENA, Š. Čalga aneb bulharský turbofolk. *Hospodářské noviny* [online]. Economia, © 1996-2022 [cit. 2022-03-17]. Dostupné z: <https://hn.cz/c1-23188075-calga-aneb-bulharsky-turbofolk>

- KREJČÍ, J. Menšina. In: NEŠPOR, Z. R. *Sociologická encyklopedie* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2017 [cit. 2021-12-08]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Men%C5%A1ina>
- MALINA, J. *Antropologický slovník, aneb, Co by mohl o člověku vědět každý člověk: (s přihlédnutím k dějinám literatury a umění)* [online]. Brno: Akademické nakladatelství CERM, c2009 [cit. 2021-12-09]. ISBN 978-80-7204-560-0. Dostupné z: https://is.muni.cz/do/sci/UAntrBiol/el/antropos/pdf/antropologicky_slovník.pdf
- MALINA, J. Menšina. In: MALINA, J., ed. *Encyklopedie antropologie / Encyclopaedia of Anthropology* [online]. 2. aktual. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2011 [cit. 2021-12-08]. ISBN 978-80-210-5716-6. ISSN 1802-128X. Dostupné z: <https://is.muni.cz/do/sci/UAntrBiol/el/encyklopedie/encyklopedie.html>
- MASNÍKOVÁ, H. Problematika nucené migrace z antropologické perspektivy: Vnitřní vysídlení v Ázerbájdžánu. *AntropoWebzin* [online]. 2010, 2010(3), 271–276 [cit. 2022-02-11]. ISSN 1801-8807. Dostupné z: <http://www.antropoweb.cz/media/document/masnikova-h.pdf>
- Migrace. *Demografie* [online]. Demografické informační centrum, © 2004-2014 [cit. 2022-02-11]. Dostupné z: http://www.demografie.info/?cz_migrace
- Narození cizinci v ČR podle státního občanství v letech 1995–2020. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2022-03-23]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/cizinci/4-ciz_demogr_udalosti#cr
- O nás. *Bulharský kulturní institut* [online]. © 2014 [cit. 2022-01-12]. Dostupné z: <http://bki.cz/about/>
- O souboru: Taneční soubor při Spolku Zaedno. *Zaedno.org* [online]. © 2012 [cit. 2022-01-11]. Dostupné z: <https://www.zaedno.org/soubor-bulgari/o-souboru>
- O svátku vína. *Zaedno.org* [online]. © 2012 [cit. 2022-01-11]. Dostupné z: <https://www.zaedno.org/trifon/o-svatku-vina>
- O Zaedno. *Zaedno.org* [online]. © 2012 [cit. 2022-01-11]. Dostupné z: <https://www.zaedno.org/o-zaedno/o-zaedno-detail/o-zaedno>
- Počet evidencí cizinců na úřadech práce podle státního občanství a CZ-ISCO k 30. 6. 2021. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2022-03-23]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/cizinci/cizinci-evidovani-urady-prace>
- Počet evidencí cizinců na úřadech práce podle státního občanství a sekcí Klasifikace ekonomických činností (CZ-NACE) k 30. 6. 2021. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2022-03-23]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/cizinci/predbezne-udaje-zverejnovane-rs-cp>
- Pramenné dílo 1991. *Český statistický úřad: Sčítání lidu, domů a bytů* [online]. [cit. 2022-05-18]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/slodb/prammenne-dilo-1991>
- Slovníček základních pojmů z oblasti migrace. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, © 2021 [cit. 2022-02-11]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/slovníček-pojmu.aspx>
- Stanovy Spolku Zaedno. *Zaedno.org* [online]. © 2012 [cit. 2022-01-11]. Dostupné z: https://www.zaedno.org/images/o_zaedno/Zaedno-standy-potvrzene-2018.pdf
- ŠEJK, A. O souboru. *Soubor bulharských lidových tanců PIRIN* [online]. [cit. 2022-01-08]. Dostupné z: <http://www.pirin.cz/onas.php>
- TUČEK, M. Vztah české veřejnosti k národnostním skupinám žijícím v ČR – březen 2020. *Centrum pro výzkum veřejného mínění* [online]. © 2019 [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/ostatni/vztahy-a-zivotni-postoje/5203-vztah-ceske-verejnosti-k-narodnostnim-skupinam-zijicim-v-cr-brezen-2020>
- UHEREK, Z., HOŠKOVÁ, S., OTČENÁŠEK, J. *Úspěšné a neúspěšné strategie integrace cizinců* [online]. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2002 [cit. 2022-03-25]. Dostupné z: https://www.cizinci.cz/documents/551336/568661/strategie_integrace.pdf/63d6d80c-97e2-e74d-a97e-8bbde5f43f81

UHEREK, Z. Společenská integrace migračních skupin – základní pojmy a problémové okruhy. *Migraceonline.cz* [online]. Praha, 2003 [cit. 2022-02-11]. Dostupné z: <https://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/spolecenska-integrace-migracnich-skupin-zakladni-pojmy-a-problemove-okruhy>

VADŮRA, P. Náboženství v zemích EU: Bulharsko. *Český rozhlas* [online]. © 1997-2022 [cit. 2022-03-17]. Dostupné z: <https://temata.rozhlas.cz/nabozenstvi-v-zemich-eu-bulharsko-8022383>

Zaměstnanost cizinců podle státního občanství v letech 2004–2020 (stav k 31. 12.). *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2022-03-23]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/cizinci/4-ciz_zamestnanost#cr

Základní informace o Bulharské republice. *Bulharsko.proweb.cz* [online]. [cit. 2022-03-17]. Dostupné z: <https://bulharsko.proweb.cz/zakladni-informace>

Zpráva o situaci národnostních menšin v České republice za rok 2020. *Vláda České republiky* [online]. Praha: Vláda ČR, (c) 2009-2022 [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rnm/aktuality/Zprava-o-situaci-narodnostnich-mensin-za-rok-2020.pdf>

ŽELIEZKO, P. Bulharská kuchyně. *Mundo.cz* [online]. [cit. 2022-03-17]. Dostupné z: <https://www.mundo.cz/bulharsko/kuchyne>

Zákony

Usnesení č. 2/1993 Sb. *Zákony pro lidi* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2021 [cit. 2021-12-08]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-2#hlava3>

Zákon č. 273/2001 Sb.: Zákon o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů. *Zákony pro lidi* [online]. © AION CS, 2022 [cit. 2022-04-18]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-273#cast1>